

MASARYKOVA UNIVERZITA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií

Mezinárodní vztahy

**Polská zahraniční politika vůči Ukrajině
v letech 1991-2013**

Bakalářská práce

Lyudmyla Tysyachna

Vedoucí práce: Mgr. Vít Dostál

UČO: 397607

Bakalářské prezenční studium

Imatrikulační ročník: 2011

Brno, 2014

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených zdrojů a literatury.

V Brně, 12. 12. 2014

Lyudmyla Tysyachna

Ráda bych na tomto místě vyjádřila své upřímné poděkování Mgr. Vítu Dostálovi za jeho vstřícnost, trpělivost, cenné připomínky a rady, které mi při vedení této práce poskytl. Můj obrovský dík patří mé rodině za nezměrnou podporu během celého studia.

OBSAH

1. ÚVOD.....	5
2. TEORETICKÉ UKOTVENÍ.....	7
3. UKRAJINA A UKRAJINCI V POLSKÉM POLITICKÉM MYŠLENÍ.....	10
4. METODOLOGICKÝ RÁMEC	15
5. POLSKÁ POLITIKA VŮČI UKRAJINĚ V LETECH 1991-2013	18
5.1 Období let 1991-1993: Ve jménu „návratu na Západ“	18
5.2 Období let 1993/1994-1995: Východní politika na rozcestí.....	22
5.3 Období let 1995/1996-2004: Polsko jako „most“ do Evropy	24
5.3.1 Podpora Ukrajiny na mezinárodní úrovni.....	25
5.3.2 Bilaterální vztahy	27
5.3.3 Historická politika.....	28
5.4 Období let 2004/2005-2007: Ve znamení oranžové revoluce	30
5.4.1 Podpora Ukrajiny na mezinárodní úrovni.....	31
5.4.2 Bilaterální vztahy a historická politika	32
5.5 Období let 2007-2013: Evropeizace polské východní politiky	34
5.5.1 Podpora Ukrajiny na mezinárodní úrovni.....	35
5.5.2 Bilaterální vztahy a historická politika	37
6. ZÁVĚR.....	39
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	52

1. ÚVOD

„Nejsme ukrajinofilové. Nikterak se nám nelíbí současné poměry v ukrajinské společnosti, nerozplýváme se nad ukrajinskou historií, nedojímá nás obraz stepi, venkova či višňového sadu. (...) Kým tedy jsme? Co nás pojí s ukrajinskou otázkou a ulehčuje či přímo umožňuje naše porozumění s Ukrajinci? Odpovíme stručně a výstižně – současná doba. (...) Jediným motivem naší činnosti (...) je skutečně řádné pochopení toho, co bude ku prospěchu a cti Polska. A v zásadě nic víc.“

Włodzimierz Bączkowski (1935)¹

„Čtvrtým pilířem polské bezpečnosti bude v budoucnu demokratická, prosperující a svobodná Ukrajina. Ta myšlenka je součástí polských snů o bezpečnosti již po desetiletí. (...) Není to jen empatie. Je to také výsledek chladného politického kalkulu. Polsko a Poláci potřebují také bezpečnou, rozvíjející se a demokratickou Ukrajinu.“

Donald Tusk (2014)²

Těmito slovy Włodzimierz Bączkowski před bezmála osmdesáti lety hájil před svými oponenty svůj postoj k národnostní otázce v meziválečném Polsku. Objasňoval, že jeho podpora ukrajinsko-polské spolupráci není projevem zaslepeného okouzlení a naivního snilkovství, ale výsledkem důkladného posouzení polských národních zájmů. Myšlenka, kterou pronesl Bączkowski, ani dnes nijak neztrácí na své platnosti. Právě naopak. Zdá se totiž, že se Piłsudského idea, podle níž „bez svobodné Ukrajiny nebude svobodného Polska“, postupem času hluboce vryla do polského politického myšlení. Podpora západního směřování Ukrajiny se stala nedílnou součástí polské zahraničněpolitické agendy. Díky aktivnímu vystupování ve prospěch Kyjeva na půdě mezinárodních institucí si Varšava vysloužila pověst zaníceného „advokáta“ Ukrajiny a zařadila se mezi nejvýraznější aktéry a strůjce jejich východních politik.

¹ Włodzimierz Bączkowski (1905-2000) byl polským publicistou a politickým myslitelem, zabývajícím se problematikou východní Evropy. V meziválečném období patřil ke stoupencům Piłsudského linie. Uvedený úryvek pochází z Polsko-Ukrajinského Bulletinu z roku 1935. (Bączkowski [1935] 2008, 2360-2365)

² Citát pochází z poselství premiéra Donalda Tuska z 19. března 2014, v němž reagoval na ruskou anexi Krymu. Kromě tří základních pilířů polské bezpečnosti, za které považuje stabilní hospodářství, EU a NATO, premiér zmínil pilíř čtvrtý – demokratickou a prosperující Ukrajinu. (Tusk 2014)

Jak ale poukazuje Kuźniar, příznivý vývoj ve vzájemných vztazích po roce 1989, který se z dnešního pohledu může jevit zcela přirozeným, ve skutečnosti vůbec nebyl samozřejmostí. Dědictvím několikasetletého soužití Poláků a Ukrajinců byla i spousta bolavých nezacelených ran, které se mohly po uvolnění poměrů snadno proměnit ve zdroj napětí. (Kuźniar 2008, 78) Otevření nové kapitoly ve vzájemných vztazích navíc předpokládalo uznání poválečného evropského uspořádání spolu se státními hranicemi, které byly Poláky považovány za jednu z největších zrad v jejich historii. (Snyder 2003, 220)

Základní premisou této práce je přesvědčení, že pro pochopení novodobé polské východní politiky není možné odhlížet od minulosti. Polská národní identita, kolektivní paměť a historická zkušenost se totiž zásadním způsobem promítají do geopolitického uvažování, pojetí národních zájmů a vnímání hrozeb, a v konečném důsledku tak ovlivňují tvorbu a realizaci polské zahraniční politiky. V centru zájmu této práce je pozice Ukrajiny v zahraniční politice Polské republiky v období let 1991-2013. Ústřední výzkumná otázka tedy zní: Jak ovlivňuje polská národní identita formování zahraničněpolitického postoje vůči Ukrajině? K uchopení dané problematiky byl zvolen sociální konstruktivismus, který při výzkumu mezinárodních vztahů klade zvýšený důraz na roli idejí a identity.

Přestože bylo tématu vzájemných vztahů zasvěceno jak v Polsku, tak na Ukrajině ohromné množství nejrůznějších studií, především historiografického charakteru, v českém odborném prostředí se této problematice, potažmo polské zahraniční politice jako takové, věnuje jen málo pozornosti. Toto zjištění se stalo hlavním motivem pro sepsání práce.

Z hlediska struktury byla práce rozdělena do několika částí. Nejprve je vymezen teoretický rámec a jsou specifikovány základní pojmy jako národní identita či kolektivní paměť. Následující kapitola nastiňuje proces formování polské národní identity. V souvislosti s tím je sledován vývoj postoje k Ukrajině, který se v průběhu času zásadním způsobem transformoval od pokládání Ukrajinců za integrální součást polského národa až po otevřenou podporu nezávislé ukrajinské státnosti v roce 1991. Na základě nabytých poznatků jsou definovány dva ideální myšlenkové proudy: tzv. *pasivismus* a *aktivismus*. Ty poté slouží jako vodítko pro interpretování polské zahraniční politiky vůči Ukrajině v letech 1991-2013.

2. TEORETICKÉ UKOTVENÍ

Východním bodem této práce je přesvědčení, že tradiční teorie mezinárodních vztahů (MV), tak dobře se hodící do reálií studené války, nedokáží adekvátně objasnit chování některých aktérů po rozpadu bipolárního uspořádání. Ne vždy totiž jejich jednání odpovídá očekáváním racionalistických teorií. Gerhard dochází k závěru, že mezi takové hráče se řadí i Polsko. Oproti (neo)realistickým postulátům má Varšava „*upřímný zájem na aktivní východní politice navzdory hlubokým historickým trhlinám a dokonce spolupracuje se svými starými nepřáteli!*“ A v rozporu s (neo)liberalismem, který předpokládá sledování logiky materiálního zisku, se Polsko věnuje východnímu vektoru své politiky „*i přes obtížnou finanční situaci*“. (Gerhard 2004, 19)

Jak již bylo zmíněno v úvodu, tato práce se při zkoumání zadané problematiky přiklání k perspektivě sociálního konstruktivismu. Konvenční přístupy v MV nahlížejí na všechny hráče působící na poli světové politiky totožným způsobem. Považují je za egoisty, usilující o maximální naplnění vlastních zájmů – moci a bohatství, a to s jediným cílem – přežít. K takovému chování je nutí samotná neměnná se (a pravděpodobně nezměnitelná) struktura mezinárodního systému, jejímž hlavním určujícím rysem je anarchie. (Beneš 2005, 6) Oproti racionalistickým teoriím, které „*redukuji aktéry na roboty bez tváře, jejichž chápání sociálního prostředí se při objasňování zahraniční politiky stává bezvýznamným*“, staví sociální konstruktivismus aktéry a jejich ideje do samotného centra zájmu. (Browning 2008, 18)

Snaha tradičních teorií MV dívat se na sociální svět stejně jako na svět přírodní je příliš zjednodušující. Je zbytečné hledat v mezinárodním systému nějaké univerzální zákonitosti, determinující jeho fungování. Jsou to lidé, lidské myšlení a jednání, co dává sociální realitě smysl. (Jackson and Sorensen 2006, 164) Wendtův již okřídlený výrok, že „*anarchie je tím, co z ní státy činí*“, vystihuje podstatu konstruktivismu. (Wendt 1992, 395) Zájmy států nejsou uniformní ani a priori „dané“, neboť nevyvěrají z nějaké nadčasové logiky fungování světa. Společenská realita neexistuje sama o sobě, neleží vně lidského vědomí, ale je sociálně konstruována. Hlavním explanačním faktorem pro pochopení dějů odehrávajících se v mezinárodním prostředí je identita aktérů. Na rozdíl od tradičních teorií MV, které jsou silně deterministické a mezi proměnnými hledají kauzální vztahy, konstruktivisté tvrdí, že mezi identitou a zahraniční politikou panuje dialektický vztah, jakási zpětná vazba.

Wendt charakterizuje identitu jako relativně stabilní soubor vědomostí a očekávání o Sobě (*Self*), které aktér získává skrze interakce s Druhými (*Others*). (Wendt 1992, 397) Existence a rozpoznání Druhých jsou důležité z toho důvodu, že pomáhají zasadit Sebe samého do širšího kontextu, uvědomit si svoje bytí a dát mu smysl. „*Každá definice toho, kým někdo je, začíná identifikací toho, kým není.*“ (Grossman 2007, 32) Pro účely této práce je koncept identity vztažen na rovinu národa.

Podle Blooma národní identita označuje „*stav, kdy se masa lidí identifikovala se stejnými národními symboly*“, a ve vztahu k těmto symbolům „*jedná jako jedna psychologická skupina*“. (Gorska 2010, 12) Ať už je zdrojem národní identity „*společný jazyk, náboženství, geografická poloha, kolektivní paměť, kulturní zvyky či mýtus o společném původu*“, teprve konfrontace s vnějším světem dá vzniknout „*pocitu jedinečnosti*“. (Prizel 1998, 16)

Formování identity je tedy procesem dvojího druhu: (1) směrem dovnitř jde o hledání společných rysů a posilování vnitřní soudržnosti Sebe sama, a (2) navenek se jedná o diferenciaci mezi Sebou a Druhými a budování jakýchsi pomyslných „hranic“ mezi těmito entitami. Oba tyto pochody probíhají současně a vzájemně se doplňují. Takto vzniklou identitu však nelze považovat za finální produkt. Identita je spíše dynamickým a nikdy nekončícím fenoménem. Identity jsou sice relativně stabilní a „*mění se obtížně, ale nejsou vytesány do kamene*“. (Wendt 2003, 21)

Jinou významnou vlastností identit je jejich multiplicita, tedy četnost. Aktér může cítit přináležitost k různým celkům, aniž by mezi těmito identitami docházelo ke střetu. Risse tuto koexistenci identit vysvětluje prostřednictvím konceptu tzv. vrstevnatosti (*nestedness*) či modelu matrjošky. Hlavním předpokladem pro jeho fungování je princip hierarchie. (Risse 2003, 4) V kontextu této práce je tedy relevantní kromě národní identity také identita nadnárodní (regionální či evropská). Stejně jako na národní, tak i na úrovni nadnárodní dochází k procesu diferenciaci. Avšak hranice mezi *Self* a *Other* jsou v tomto případě mnohem abstraktnější, a tedy otevřené interpretaci. Předmětem zájmu této práce bude i postoj Polska k Ukrajině na nadnárodní úrovni ve smyslu její možné integrace do EU a NATO.

S pojmem národní identita úzce souvisí termín kolektivní paměť. „*Národní identita je ve velké míře výsledkem toho, jak národ interpretuje svoji historii – jde o přesvědčení a názory, které se hromadí v průběhu času a utvářejí „kolektivní paměť“ společnosti.*“ (Prizel 1998, 14) Slovo „interpretovat“ má v tomto smyslu zcela zásadní význam. „*Není to historie jako taková, která nám dává „lekce“, ale kolektivní pohledy*

na historii, vytvářené s ohledem na současné potřeby.“ (Wittlinger and Larose 2007, 482) Pojetí minulosti tedy není statické, ale může se postupem času vyvíjet a doznávat výrazných změn v závislosti na přicházejících podnětech. Rozhodující roli přitom hrají ti, kteří drží ve svých rukou „opatrovnictví“ nad touto pamětí. *„Když se změní opatrovník národní identity, změní se i vnímání minulosti, a v důsledku toho i parametry národního zájmu.“* (Prizel 1998, 35) Pod kolektivní pamětí se tady rozumí plastická a poddajná hmota, která může vládnoucím elitám při obratném zacházení posloužit jako nástroj při konstruování národní identity.

Tzv. historická politika, jejíž doménou je právě kolektivní paměť, má tedy dvě dimenze – jednu dostředivou a druhou směřující navenek. Zatímco pro vnitropolitický rozměr historické politiky je typická snaha povznést národního ducha a oživovat kladně zabarvené vzpomínky (na vítězství, diplomatické úspěchy, národní hrdiny, mučedníky apod.), a to za účelem posílení národní koheze, do zahraniční politiky pronikají spíše negativní elementy kolektivní paměti. (Langenbacher 2010, 18) Kuźniar mluví o tzv. *„dvojím standardu“*, kdy při diferenciaci mezi vlastním národem a ostatními *„zapomínáme na naše hříchy, ale neustále je vytykáme druhým“*. (Kuźniar 2008, 276)

3. UKRAJINA A UKRAJINCI V POLSKÉM POLITICKÉM MYŠLENÍ

Cílem této kapitoly je na základě hlavních mezníků načrtnout vývoj polské národní identity, zasadit do tohoto kontextu polský postoj k Ukrajincům³ a Ukrajině a poukázat na (dis)kontinuitu určitých ideových linií v polské východní politice.

Za výchozí bod jakýchkoli úvah o východním vektoru v polském politickém myšlení lze pokládat 10. století a nepředvídatelné důsledky christianizace Evropy. Po církevním schizmatu v roce 1054 se polská východní hranice stala pomyslným předělem mezi dvěma kulturami (západní katolickou a východní pravoslavnou) a Polsko jakousi východní výspou Západu. (Nowak 2009, 133-134) Otázka, jakým způsobem by mělo Polsko k této své hraniční pozici přistoupit, zůstává stále aktuální. Má být pouze pasivním strážcem západní civilizace? Nebo má svou roli pojmout aktivně – jako misi či poslání ve vztahu ke svým východním sousedům? (Nowak 2005, 251)

Osudy Poláků a Ukrajinců se protnuly až roku 1569 v souvislosti s uzavřením Polsko-litevské unie. Její konsolidace si vyžádala vytvoření svébytné národní identity, jakési obdoby současného občanského nacionalismu. (Walicki 2009, 16) Tato „národní idea“ postupovala napříč etniky bez ohledu na jejich lingvistickou či náboženskou příslušnost. Jejimi nositeli byla ovšem úzká společenská vrstva, šlechta, spjatá loajalitou vůči státu a obdařená rozsáhlými právy a výsadami. (Snyder 2003, 20-22) Formování tohoto „národa“, tedy posilování vnitřní soudržnosti šlechtického stavu, současně znamenalo postupnou homogenizaci, stírání rozdílů a ve výsledku vznik monoreligijní (římsko-katolické) a monokulturní (polonizované) elity. Paralelně však ve společnosti začalo docházet k prohlubující se dezintegraci. (Walicki 2009, 24) Takto úzké pojetí národa totiž vylučovalo široké vrstvy obyvatel, což se projevilo zejména na východních územích, kde šlo náboženské rozdělení ruku v ruce s etnickým a třídním.⁴

³ Pro zjednodušení se bude používat současné označení národnostní příslušnosti „Ukrajinec“ místo staršího širšího pojmenování „Rusín“ ve smyslu obyvatele Kyjevské Rusi. Etnonymum „Ukrajinec“ se ve větší míře objevuje až v 19. století s rostoucím národnostním uvědoměním a snahou odlišit se jako separátní národ od Rusů. (Balushok 2005)

⁴ Polsko-litevská unie byla podle zakládací smlouvy „republikou dvou národů, ne tří; (...) nebyla přizpůsobená k začlenění svobodné společnosti kozáků, ozbrojených mužů spíše rolnického než šlechtického původu“ a pravoslavného vyznání. (Snyder 2003, 112-113)

Trauma způsobené trojím dělením a úplným vymizením země z mapy Evropy v roce 1795 hluboce zakořenilo romantickou idealizovanou představu o Polsko-litevské unii jako národnostním modelu a ztělesnění demokratických principů a náboženské tolerance. (Zashkilnyak 2010-2011, 25-26) Obnovené Polsko mělo být věrným vzkříšením tohoto vysněného ideálu, a to včetně jeho geografických hranic z roku 1772. (Wapiński 1997, 50) Inherentním nedostatkem romantismu byla jeho exkluzivní povaha, tedy odvolávání se na ideje, které byly vlastní pouze úzkému okruhu politických a intelektuálních elit, zatímco zbytek obyvatelstva zůstával indiferentní.

Opakovaně neúspěšné pokusy o obnovení polské státnosti⁵ daly vzniknout nové generaci intelektuálů, čerpajících z evropského pozitivismu. Namísto požadování okamžité a plné nezávislosti bylo preferováno využívat stávajících politických struktur, vytvořených okupačními mocnostmi, a prostřednictvím nich pomalu prosazovat vlastní zájmy. Romantický mesianismus a revolucionismus, které nedokázaly přinést kýžené výsledky, měly být nahrazeny tzv. organickou prací. Zlepšení sociálních poměrů a životní úrovně měly napomoci pozvednout polský národ jako celek. Podpora vzdělanosti byla považována za hlavní nástroj k probuzení národního uvědomění i u dříve opomíjených společenských vrstev. (Bromke 1964, 17-19)

Snaha vytvořit jednu společnou národní identitu, schopnou překlenout veškeré dělicí hranice, si vyžadovala hledání styčných bodů. Jejými základními stavebními kameny se tak staly jazyk (polština) a víra (římsko-katolické vyznání). Zúžení „polskosti“ na etnolingvistický koncept ale nevyhnutelně vedlo ke vzniku nových předělů. Moderní polská identita se formovala jako „*opoziční identita*“ ve smyslu vymezování se vůči Druhým – protestantským Němcům, pravoslavným Rusům a Židům. (Zubrzycki 2006, 53-55) Souběžně začalo mimovolně docházet k jinému procesu – vnitřní diferenciaci, čili posilování národního uvědomění Litevců, Ukrajinců a Bělorusů. (Prizel 1998, 50)

Z těchto ideových východisek se na počátku 20. století vyprofilovaly dvě vize budoucího polského státu i polské národní identity, jejichž hlavními protagonisty byli Józef Piłsudski za Polskou socialistickou stranu (PPS) a Roman Dmowski za Národní Demokracii (ND, *Endecja*).

Dmowského myšlení rozvíjelo postuláty pozitivismu. Vzhledem k tomu, že „*ve vztazích mezi národy není ani slušnost ani křivda, jen síla a slabost*“, vodítkem

⁵ Bromke vyzdvihuje především dopady tzv. lednového povstání z roku 1863. (Bromke 1964, 12-14)

k provádění politiky neměly být žádné abstraktní morální zásady, ale pouze národní zájem. (Walicki 2009, 383) Endecja kritizovala romantické představy o Polsku jako multietnické unii a otevřeně se hlásila k ideji etnicky homogenního státu. Hlavním kritériem při stanovování hranic však měla být bezpečnost. S ohledem na to, že mezi Německem a Ruskem „*může existovat jen stát veliký*“, Dmowski neměl v úmyslu omezovat se na čistě etnolingvisticky polské teritorium. (Wapiński 1997, 107; Walicki 2009, 337) Národní demokraté byli přesvědčeni o nižší civilizační úrovni Východu. Národnostní aspirace Ukrajinců byly interpretovány jako pouhý důsledek protipolské politiky Rakousko-Uherska, který bude možné lehce zvrátit. (Wapiński 1997, 108-109) Ukrajince, stejně jako Litevce a Bělorusy Dmowski označoval za „*podřadné rody*“, které bude jednoduché asimilovat. (Walicki 2009, 338)

Německo, které mělo ze tří okupačních mocností „*nejsilnější vliv na osudy polského národa a na další vývoj polské otázky*“, bylo považováno za úhlavního nepřítele polské státnosti. Spojenectví s Ruskem, jakožto „*menším zlem*“, mělo být ideálním řešením, jak čelit hrozbě germanizace. Ruská kultura byla totiž pokládána za civilizačně příliš slabou na to, aby pohltila polskou národní identitu, a tudíž nepředstavovala pro Poláky skutečné nebezpečí. (Wapiński 1997, 136-138)

Piłsudski ideově navázal na romantickou tradici, založenou na revolucionismu a ozbrojených povstáních. Jeho Polsko mělo být (kon)federativním, etnicky tolerantním státem či dobrovolnou unií národů žijících na území dřívějšího polsko-litevského soustátí. (Prizel 1998, 57) Podle Piłsudského největší hrozba přicházela z východu, od Ruska, které nejenže spravovalo většinu polských území, ale provádělo daleko nejsurovější okupační politiku. (Wapiński 1997, 131) Garancí bezpečnosti obnoveného státu měla být koalice pod vedením Poláků, která by fungovala jako hráz proti ruskému imperialismu. (Nowak 2005, 267-268) Ani socialisté nepřipouštěli možnost toho, že by Východoevropané byli schopní vlastními silami bez polské pomoci vybudovat samostatné státy. Spíše se očekávalo, že se zcela přirozeně přimknou k Polákům. Jiný scénář ani nebyl zvažován. (Mironowicz 2000, 16-17)

Realita brzy ukázala, že jak Piłsudski tak Dmowski naprosto nedocenili rozsah národního uvědomění Litevců a Ukrajinců a naopak přecenili atraktivitu polské kultury pro tyto národy, stejně jako jejich ochotu začlenit se do společného státu. Rozpoutání polsko-ukrajinského ozbrojeného konfliktu (1918-1919) a vzdor Litevců v otázce Vilna po první světové válce jsou toho důkazem. Druhá republika v konturách, jak byly dotvořeny říšským mírem z roku 1921, se sice stala státem multikulturním, ale dalekým

od představ Piłsudského. Nejednalo se o dobrovolný svazek rovnoprávných národů a ani nové polské hranice nebyly zárukou polské bezpečnosti. Polsku se nedařilo nalézt způsob, jak uspokojit své národní zájmy a současně požadavky své početné ukrajinské menšiny. Snaha vnitřně zkonsolidovat stát přiblížila reálnou politiku asimilační koncepci Dmowského. Stupňující se frustrace Ukrajinců vedly k neuváženosti a ukvapenosti, nárůstu extremistických nálad a sabotážních akcí, na což polská vláda odpovídala „pacifikační“ kampaní. Tragickým závěrem polsko-ukrajinského soužití se v letech 1943-1944 staly vzájemné čistky na území Volyně a východní Haliče.

Paradoxně to byli komunisté, kteří se po druhé světové válce s cílem legitimizovat svou moc a ospravedlnit těsnou vazbu na SSSR uchýlili k myšlenkovému odkazu Dmowského. Prostřednictvím posunu polských hranic na západ až na linii Odra-Nisa a uskutečněním masových transferů obyvatelstva⁶ komunistická vláda docílila téměř dokonale etnicky homogenního státu. Neustálým kladením důrazu na neutuchající hrozbu německého revizionismu a poukazováním na potenciální nebezpečí ze strany ukrajinských „banderovců“ se podařilo hluboce vštípit etnolingvistické pojetí polské národní identity a vymýtit reminiscence na její multietnickou a multikulturní minulost. (Snyder 2003, 212-214)

Romantická tradice polského politického myšlení se v poválečné době dále rozvíjela v emigračních kruzích. Nejvýznamnějším pokračovatelem této myšlenkové linie bylo pařížské periodikum *Kultura*. Ze všech přispěvatelů stojí za vyzdvižení zejména dvě jména, a to šéfredaktora Jerzyho Giedroyce a publicisty Juliusze Mieroszewského. *Kultura* na svých stránkách představila vizi toho, jak obnovit plnou suverenitu polského státu a za jakých podmínek ji bude možné garantovat do budoucna.

Hlavní hrozba byla spatřována v ruském (sovětském) imperialismu, proto by *„úkolem polské východní politiky mělo být probouzení a podporování všech odstředivých sil v Sovětském svazu a stmelování společné fronty národů porobených Sověty – Rusů⁷ nevyjímaje“*. (Mieroszewski [1973] 2008, 5456-5457) Toto poslání se vztahovalo především na tzv. prostor ULB, označující území Ukrajiny, Litvy a

⁶ V kontextu této práce je třeba zmínit tzv. akci Visla (*akcja Wisła*) z roku 1947. Cílem této vojenské operace bylo definitivní zlikvidování jednotek UPA (Ukrajinská povstalecká armáda), stále operujících v pohraničních oblastech. Za tímto účelem mělo dojít k přesídlení všech osob ukrajinské národnosti na tzv. navrácená území na západě Polska. Akce se dotkla asi 140 tisíc Ukrajinců. (Snyder 2003, 195-199)

⁷ Kulturu tedy nelze považovat za protiruskou *per se*, neboť samotní Rusové jsou chápáni jako oběti tohoto velmocenského imperialismu.

Běloruska, který „*determinoval podobu polsko-ruských vztahů, odsuzujíc [Polsko] buď na imperialismus, nebo na postavení satelitu*“. (Mieroszewski [1974] 2008, 5559)

Odchylkou od tradičního romantického smýšlení bylo bezvýhradné přijetí konceptu národního státu, odmítnutí revizionismu ohledně východní polské hranice⁸ a rezignace na snění o federativním uspořádání prostoru patřícího k předválečnému Polsku: „*Dnešní Polsko je národnostně jednotným státem, (...) nepotřebuje nová města či území – namísto toho potřebuje alespoň minimum nezávislosti. Nemůžeme válčit se sovětským imperialismem pod vlajkou polského imperialismu, (...) neboť národy, nad nimiž střídavě panovaly Polsko a Rusko, dnes více než o liberální národnostní politice sní o právu na sebeurčení.*“ (Mieroszewski [1973] 2008, 5407-5411)

Kultura měla značný vliv na formující se nezávislé politické myšlení v samotném Polsku. Solidarita, jakožto masové hnutí „*založené na idejích vzájemné podpory a „rozšívání“ volnosti*“, poskytla platformu pro sdílení jejích myšlenek v rámci polské společnosti a propojila boj za vlastní národní osvobození s podobnými snahami východních sousedů. V programu, vyhlášeném na 1. sjezdu v roce 1981, se Solidarita prezentovala jako vzor a inspirace pro ostatní národy ovládané z Moskvy, včetně těch, které tvořily součást SSSR. (Kowal 2008, 333; Snyder 2003, 227)

První polská nekomunistická vláda, vzniklá v srpnu 1989 pod vedením Tadeusze Mazowieckého, převzala základní postuláty Kultury. Reflexí těchto myšlenek v praxi se stala tzv. *dvoukolejná politika*, zohledňující nejen mocenské centrum v Moskvě, ale i jednotlivé sovětské republiky. (Snyder 2003, 239) Jejím nejvýznamnějším výstupem byla *Deklarace o principech a základních směrech rozvoje polsko-ukrajinských vztahů* ze 13. října 1990. Dokument vykazuje jasné známky mezistátní smlouvy, neboť predikuje ustanovení konzulárních úřadů a v blíže neurčeném časovém horizontu také navázání plných diplomatických styků (čl. 4). Bezpodmínečné potvrzení teritoriálního statusu quo (čl. 3), stejně jako pasáže odvolávající se na „*pozitivní dědictví*“ společného soužití a na „*etnickou a kulturní spřízněnost*“ obou národů (čl. 10) dokládají přesvědčení o tom, že by vzájemné vztahy měly být budovány na nové bázi, oproštěné od historických resentmentů. (VRU 1990) Tímto způsobem byly položeny základy pro budoucí politiku vůči nezávislé Ukrajině.

⁸ Tímto postojem se Kultura zřetelně odlišovala od londýnské exilové vlády, která až do roku 1989 odmítala poválečné uspořádání a trvala na vrácení východních hranic do podoby z roku 1939. Kultura obdobný revizionismus odmítala s tím, že je naivní žádat o uznání západní hranice na Odře a Nise, dovolávajíc se předválečného stavu na východě. Viz tzv. Majewského dopis. (Majewski [1952] 2008)

4. METODOLOGICKÝ RÁMEC

Předmětem této práce je vliv polské národní identity na zahraniční politiku vůči Ukrajině po roce 1991. Autorka vychází z předpokladu, že dichotomie, typická pro polské politické myšlení vůči východnímu sousedství, zůstává i po konci studené války stále přítomná, musela se však přizpůsobit novým reáliím. Vztahy mezi Polskem a státy na východě byly poprvé podle mezinárodního práva postaveny na roveň a postoj k Německu, pevně integrovanému do západních struktur, přestal hrát v úvahách o polské východní politice významnější roli.

V literatuře bývají tyto dvě ideové linie označovány různými názvy.⁹ Zde se bude používat rozlišení na ose *aktivismus-pasivismus* (Nowak 2005, 251; Pomianowski 2001, 272), neboť samotná pojmenování indikují očekávaný (aktivní/ pasivní) zahraničněpolitický postoj ve vztahu Ukrajině na mezinárodní aréně. Štěpné linie¹⁰ těchto dvou myšlenkových proudů lze charakterizovat takto:

- **Hodnoty vs. zájmy: Aktivisté** navazují na tradici romantického mesianismu. Jsou toho názoru, že Polsko má vzhledem ke kulturní blízkosti, společné historii, sahající až k Polsko-litevské unii, a svým zkušenostem morální povinnost či misi pomáhat Ukrajině v jejím reformním úsilí a západním směřování. **Pasivisté** v souladu s pozitivistickými postuláty obrazejí svoji pozornost dovnitř. Polsko by se mělo raději soustředit na svoji vlastní transformaci a hospodářský rozvoj a v první řadě sledovat své (ekonomické) zájmy.
- **Role Polska v regionu: Aktivisté** vycházejí z Piłsudského představy o silném Polsku jako architektu geopolitického uspořádání ve svém regionu. Polsko je považováno za „vstupní bránu“, kterou proudí západní ideje na východ, a za „starší sestru“, která by měla sloužit jako transformační model a vzor pro Ukrajinu. Naopak **pasivisté** vyvozují z periferního postavení Polska pouze funkci „valu“ a své síly zaměřují na působení v západních strukturách. Současná Ukrajina je kvalitativně odlišná od Polska a zemí střední Evropy. Období sovětizace prohloubilo civilizační propast

⁹ Např. prométeismus a realismus (Osińska 2009), prométeismus a pragmatismus (Kuźniar 2009) či romantismus a minimalismus (Sinkiewicz 2001; Szczepanik 2011).

¹⁰ Významným zdrojem poznatků pro vymezení těchto dvou proudů byla série článků o polské východní politice z let 2000-2001, která byla v roce 2001 souborně zveřejněna v *The Polish Foreign Affairs Digest* 1 (1) pod názvem „Tygodnik Powszechny on Poland's Eastern Policy“.

mezi Polskem a Východem, kterou pozoroval již Dmowski. Proto se na Ukrajinu nelze dívat stejnou optikou a očekávat, že se vydá totožnou cestou.

- **Vnímání hrozeb:** Podle **aktivistů** je klíčem k polské bezpečnosti existence demokratických a prosperujících sousedů, pevně ideově i institucionálně spjatých se Západem, a to po obou stranách hranice. Aktivisté vidí v postsovětském Rusku vzhledem k jeho stále živému imperialismu neutuchající hrozbu. Obdobně jako Kultura tedy upírají svůj zrak na Ukrajinu, jejíž nezávislost vnímají jako podmínku polské bezpečnosti. Pro **pasivisty** je samotné začlenění Polska do NATO a EU dostatečnou bezpečnostní zárukou. Rusko, jakožto nejdůležitější regionální hráč, je spíše příležitostí a potenciálním partnerem, a to jak ve sféře ekonomické, tak bezpečnostní.

Ústřední předmět výzkumu, čili vliv polské národní identity, bude pro účely této práce specifikován na otázku, jak se výše uvedené ideové proudy promítaly do polské zahraniční politiky vůči Ukrajině v letech 1991-2013. Jak naznačují úvodní citáty, nabízí se předpoklad, že se polský politický diskurs vůči Ukrajině vyznačuje výrazným příklonem k tradici aktivismu, zatímco pasivistická linie hraje druhořadou roli a figuruje spíše v roli vyzyvatele než hlavního určujícího činitele.

Vzájemné vztahy budou zkoumány na dvou rovinách: multilaterální, zabývající se polským postojem k otázce členství Ukrajiny v západních institucích (od poloviny 90. let v NATO a EU), a bilaterální. Ta je chápána jako doplněk bodu předchozího, čili jako podpora západní orientace Ukrajiny prostřednictvím konkrétních kroků na dvoustranné úrovni. Zvláštní důraz bude kladen na historickou politiku. Urovnání otázek týkajících se bolestné společné minulosti nejen přímo souvisí s polskou národní identitou, ale představuje zřejmě největší výzvu pro zachování korektních bilaterálních vztahů.

Očekávaná podoba polské politiky vůči Ukrajině, vyplývající z výše nastíněných ideových východisek, je následující:

- **Vztahy Polska a Ukrajiny na mezinárodní úrovni:** S ohledem na význam, který **aktivisté** přikládají suverénní a demokratické Ukrajině, je pro jejich chování příznačná snaha o posilování spolupráce a institucionálních vazeb mezi Ukrajinou a strukturami Západu a současně vzdorování reintegračním pokusům Ruska. Polsko se profiluje jako hlasitý obhájce politiky „otevřených dveří“, zdůrazňuje přináležitost Ukrajiny k západnímu společenství a vyzdvihuje své přirozené

předpoklady pro vykonávání funkce „mostu“, usnadňujícího komunikaci mezi oběma stranami. *Pasivisté* mezi bezpečností Polska a geopolitickým směřováním Ukrajiny nespatřují hlubší spojitost. Vyznačují se skepticismem, co se týče možnosti institucionálního začlenění Ukrajiny do EU a NATO. Stejně tak pochybují o kapacitách Polska pro úspěšné a produktivní působení na Východě. Pasivisté tedy v praktické rovině zůstávají spíše neiniciativní až obstrukční.

- *Bilaterální vztahy*: Práce předpokládá, že stanovisko zaujímané na mezinárodní úrovni koresponduje s politikou prováděnou na úrovni dvoustranné. Obecně se tak lze domnívat, že se *aktivisté* zasazují o podporu transformace a západní orientace Ukrajiny, usilují o kultivování co nejlepších vzájemných vztahů a udržení image věrohodného partnera. Vodítkem zahraniční politiky *pasivistů* je úzce pojatý polský národní zájem, který nejenže nemusí být kompatibilní se zájmy ukrajinskými, ale může s nimi být v přímém rozporu. Co se týče historické politiky, přístup *aktivistů* se vyznačuje opatrností a snahou překonat zátěž minulosti, zatímco *pasivisté* se nezdráhají poukazovat na historické křivdy a profitovat z tohoto tématu na vnitropolitické scéně.

Jako podklad pro analýzu poslouží primární zdroje v podobě projevů nejvyšších státních představitelů (především ministra zahraničních věcí a prezidenta), záznamů ze zasedání Parlamentu, bilaterálních smluv a jiných oficiálních dokumentů, a sekundární prameny jako odborné publikace a články v periodících a médiích.

Časově se práce omezuje na léta 1991-2013. Přestože je to rok 1989, který pro Polsko znamená návrat ke svobodnému provádění zahraniční politiky, skutečný zlom pro vzájemné vztahy nastal až v roce 1991, neboť poprvé v historii musela být formulována zahraničněpolitická strategie vůči suverénní Ukrajině. Pokud jde o závěr studie, bude analýza ukončena těsně před summitem ve Vilniusu a vypuknutím nepokojů na Ukrajině na konci listopadu 2013. Finální zhodnocení se však zběžně dotkne i současných událostí.

Vzhledem k rozsahu práce není možné podat úplný obrázek vzájemných vztahů. Samotná skutečnost, že Ukrajina bude považována pouze za objekt výzkumu a nebudou hlouběji analyzovány její pohnutky pro zahraničněpolitické jednání, nezbytně povede ke zkreslení. Významnou intervenující proměnnou je role Ruska, jejíž zevrubné zohledňování by si však vyžádalo samostatnou studii.

5. POLSKÁ POLITIKA VŮČI UKRAJINĚ V LETECH 1991-2013

5.1 Období let 1991-1993: Ve jménu „návratu na Západ“

Neúspěch tzv. Janajevova puče v Moskvě podnítl desintegrační procesy uvnitř SSSR. Již 24. srpna 1991 byl schválen *Akt prohlášení nezávislosti Ukrajiny*¹¹, na nějž polský Senát (30. srpna) a Sejm (31. srpna) pozitivně reagovaly ve svých usneseních, vyjadřující naději, že „*nezávislá Ukrajina bude postupovat cestou demokratických přeměn, vytvářejících podmínky pro dobrou sousedskou (...) spolupráci*“. (Sejm RP 1991)

2. prosince 1991, několik hodin poté, co byly zveřejněny výsledky ukrajinského všeobecného referenda z předchozího dne, Bieleckého vláda jako první na světě oficiálně uznala existenci Ukrajiny jako suverénního státu. Symbolický význam tohoto kroku ale již o tři dny později oslabil polský prezident Lech Wałęsa, který ve svém interview pro ruskou televizní stanici Ostankino vyjádřil podporu Gorbačovovi a jeho snahám zachovat SSSR. (Fedorowicz 2011, 175)

Wałęsův váhavý a opatrný postoj byl výrazem nejistoty ohledně budoucího vývoje v prostoru pomalu se drolicího SSSR a dobře ilustroval dilema, kterému tehdejší Polsko čelilo. Na jedné straně „*rozpad SSSR a vynoření se celé řady nezávislých států, které si staví za cíl demokratickou politickou a ekonomickou transformaci, příznivě proměnily geopolitickou situaci Polska a vytvořily v jistém smyslu historickou šanci*“. A proto bylo „*v životním zájmu Polska (...) posilování a prohlubování demokratických přeměn a konsolidování nezávislosti (...) východních sousedů*“. (Skubiszewski 1993, 65)

Avšak celá řada faktorů omezovala akceschopnost polských politiků. S ohledem na fyzickou přítomnost sovětských (ruských) vojsk na polském území¹² se Polsko spíše snažilo zaujímat postoj nestranného pozorovatele než vykonávat roli katalyzátoru přeměn. Výsledkem bylo pokračování v politice dvoukolejnosti v poněkud modifikované podobě, někdy označované jako *politika stejné vzdálenosti* ve vztahu k Ukrajině a Rusku. (Burant 1999, 14)

Hlavním cílem polské východní politiky se v době bezprostředně po dezintegraci SSSR stalo vytvoření smluvně-právního rámce, který by specifikoval podmínky pro

¹¹ Tomuto Aktu předcházela *Deklarace státní suverenity Ukrajiny* z 16. července 1990.

¹² Ruská vojska definitivně opustila území Polska 17. září 1993.

koexistenci a budoucí spolupráci se sousedními post-sovětskými státy. Průběh vyjednávání těchto dvoustranných dohod dobře ilustruje balancování Polska mezi snahou udržovat navenek co nejvyrovnanější přístup a nějakým způsobem vyjádřit podporu ukrajinské státnosti.

Podle Zięby intenzita a tempo rozhovorů s ukrajinskou stranou dokládají zájem tehdejší Olszewského vlády na co nejrychlejším dojednání bilaterální smlouvy, která by nepřímo upevnila ukrajinskou suverenitu a posílila její pozici na mezinárodní aréně. A to tím spíše, že obdobné smluvní ujednání s Ruskem bylo v zásadě dokončeno již v prosinci 1991.¹³ Symbolicky významným gestem bylo i naplánování Wałęsova prezidentského termináře tak, že k samotnému podpisu *Smlouvy mezi Polskou republikou a Ukrajinou o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci*¹⁴ došlo 18. května 1992, tedy čtyři dny před parafováním dvoustranné dohody s Ruskem. (Zięba 2010, 193)

Zdrženlivost vůči Ukrajině vyplývala i z jiných příčin. Otevřená podpora Kyjeva se totiž neslučovala, ne-li přímo vylučovala, s primárním vektorem polské zahraniční politiky, kterým byl od roku 1989 „návrat do Evropy“, či širěji „návrat na Západ“. USA, stejně jako západoevropské státy, se obávaly negativních důsledků rozpadu SSSR, s velikými pochybami hodnotily státotvornost Ukrajinců a Rusko považovaly za jediného garanta stability v tomto prostoru. Na věrohodnosti Ukrajině v očích západního světa nepřidávala ani její zdráhavost ohledně předání svého podílu sovětského jaderného arzenálu do ruských rukou.¹⁵ (Kuźniar 1994, 11) Za takové situace se tedy zdálo, že jakékoli nepokryté stranění Ukrajině by mohlo být spíše na škodu než reálným přínosem pro polskou bezpečnost. Varšava potřebovala být vnímána jako spolehlivý partner, ne jako síla destabilizující situaci na Východě.

¹³ Zięba má zřejmě na mysli bilaterální smlouvu mezi Polskem a SSSR, dojednanou v prosinci 1991, která poté tvořila základ dohody s nástupnickým Ruskem. Avšak neshody mezi polskými a ruskými vyjednávači ohledně detailů smlouvy vedly ukrajinskou stranu k přesvědčení, že Polsko úmyslně odkládá podpis bilaterální dohody kvůli stále probíhajícím jednáním s Moskvou. (Fedorowicz 2011, 177-178)

¹⁴ Text bilaterální smlouvy potvrdil dosavadní přístup, vědomě se vyhýbající otevírání minulosti. Byla uznána neporušitelnost společných hranic (čl. 2), garantována poměrně rozsáhlá práva národnostním menšinám a vysloven úmysl „podporovat činnost směřující k (...) překonávání předsudků a negativních stereotypů“ (čl. 12). (VRU 1992)

¹⁵ Na ukrajinském území podle odhadů zůstalo přibližně 12 % sovětského jaderného arzenálu, což z Ukrajiny činilo třetí největší jadernou velmoc. (Fedorowicz 2011, 176)

Ukrajinský prezident Kravčuk v prvních letech po nabytí nezávislosti vzhlížel k Polsku jako k „oknu“ na Západ a svému potenciálnímu spojenci. K Varšavě byla směřována celá řada iniciativ, které se ale mýjely s polskými preferencemi.¹⁶ Již v únoru 1992 Ukrajina poprvé vyslovila svůj zájem o členství ve Visegrádské skupině. V průběhu let 1992-1993 se Kravčuk několikrát pokoušel prosadit svoji vizi regionálního systému kolektivní bezpečnosti (tzv. Kravčukův plán¹⁷), jehož jádro by tvořila právě osa Varšava-Kyjev. Ukrajinské návrhy, v Moskvě i na Západě interpretované jako pokusy o izolaci Ruska, se nesetkaly s kladnou odezvou.¹⁸ (Burant 1999, 12-14) Zatímco hlavní pohnutkou Kyjeva byla úpěnlivá snaha geopoliticky se „přemístit“ blíže do středu Evropy, pro členy Visegrádské skupiny by přijetí Ukrajiny znamenalo pravý opak, tedy návrat na nestabilní Východ, od něhož se pokoušeli distancovat.

Na tomto místě lze souhlasit s Osińskou, že až kvůli opakovaně neúspěšným pokusům o nalezení jakéhosi modu vivendi s Moskvou se jazýček vah postupně začal vychylovat ve prospěch Kyjeva. (Osińska 2009, 140) Z každoročních exposé polského ministra zahraničních věcí je evidentní vývoj v adresování Ukrajiny od zdrženlivého vyjádření naděje, že se ve vzájemných vztazích udrží „*dobré klima*“ (Skubiszewski 1992, 47) k přání kvalitativně posunout kooperaci do podoby „*modelu dobrého sousedství*“ (Skubiszewski 1993, 67) Spolu s pozorováním „*existence sil toužících po rekonstrukci starého imperiálního pořádku*“¹⁹ přicházelo stále větší přesvědčení o tom, že Polsko musí nejen „*utahovat institucionální vazby se strukturami Západu*“, neboť „*nezávislé, demokratické a bezpečné státy u východních hranic jsou taktéž součinitelem nezávislosti, demokracie a bezpečnosti Polska*“ (Skubiszewski 1993, 65) Zároveň si ale

¹⁶ Polsko již od roku 1992 podporovalo začlenění Ukrajiny do Středoevropské iniciativy (CEI/ SEI). (Zięba 2010, 196) Nejde ovšem o vojenský blok, o jehož vytvoření Ukrajina usilovala, ale o organizaci, jejímž cílem je posilování evropské soudržnosti a překonávání divizí v Evropě.

¹⁷ Kravčukův plán předvídal vytvoření konzultačního mechanismu pro vojensko-politickou spolupráci mezi 12 středo- a východoevropskými státy, ale bez účasti Ruska.

¹⁸ Pro Varšavu bylo vyjádření zamítavého názoru obtížné již z toho důvodu, že Kravčukův plán navazoval na Wałęsovu ideu tzv. NATO-bis. V Polsku již ale převládl názor, že místo vytváření nových struktur je třeba hledat oporu v již existujících a ověřených. (Fedorowicz 2011, 183-184)

¹⁹ Takto Skubiszewski reagoval na koncept ruského ministra zahraničních věcí Andreje Kozyreva „blízké zahraničí“, čili sféru klíčového ruského zájmu, do níž byly podle Kozyrevova rozhovoru pro polský týdeník *Polityka* de facto zařazeny nejen bývalé sovětské státy, ale i země střední Evropy. (Terry 2000, 20)

byla Varšava plně vědoma svých limitů. Proto měla spolupráce s Východem nabývat pouze „*takových forem (...), které by nevyžadovaly angažmá překračující kapacity materiálních zdrojů*“. (Skubiszewski 1993, 66) A zcela určitě mělo Polsko „*unikat situací, které by z něj činily účastníka v konfliktech*“. (Skubiszewski 1993, 65)

Počátek 90. let se vyznačoval snahou o navázání a prohloubení bilaterální kooperace s nově vzniklým ukrajinským státem. Tato horlivá diplomatická činnost na dvoustranné úrovni měla za cíl do jisté míry kompenzovat absenci větší spolupráce na úrovni multilaterální, přivedla ale ukrajinskou stranu k nadměrným očekáváním.

Kromě již zmíněné dvoustranné smlouvy z května 1992, bylo za významný posun ve vzájemných vztazích považováno ustanovení *Konzultační komise Prezidentů Polska a Ukrajiny* v květnu 1993. Mělo se jednat o platformu, usnadňující koordinaci zahraničních politik obou zemí prostřednictvím konzultací a výměny informací. Avšak rozdílnost geopolitických priorit, opakovaně potvrzovaná zdrženlivými či otevřeně negativními reakcemi Varšavy na ukrajinské návrhy ohledně užší vojenské spolupráce, spolu s některými kroky, které odporovaly zájmům Kyjeva, devalvovaly hodnotu tohoto mechanismu. (Bratkiewicz 1994, 135-136; Całka 1998, 39)

Jedny z největších kontroverzí vyvolala polská dohoda s Ruskem o výstavbě plynovodu Jamal, obcházejícího území Ukrajiny, která si do té doby udržovala monopol na tranzit ruského plynu do Evropy. Zatímco tehdejší ukrajinský premiér Kučma smlouvu označil za „*protiukrajinský akt*“ (Fedorowicz 2011, 186-187), v Polsku bylo ujednání vnímáno všeobecně pozitivně, neboť dlouhodobý kontrakt, který Moskva nabízela, by odstranil nutnost každoročního dojednávání dodávek plynu a jakožto tranzitní zemi mohl Polsku přinášet i finanční zisky. (Gorska 2010, 108-109)

5.2 Období let 1993/1994-1995: Východní politika na rozcestí

Na podzim 1993 došlo v Polsku k vytvoření nové vládní koalice, složené ze Svazu demokratické levice (SLD) a Polské lidové strany (PSL). Názorový rozkol mezi prezidentem Wałęsou (který v té době kontroloval rezorty zahraničních věcí, národní obrany a vnitra) a levicovou vládou premiéra Waldemara Pawlaka se výrazně promítl i do zahraniční politiky.

Vize nové východní politiky ministra zahraničních věcí Andrzeje Olechowského, tzv. *Partnerství pro Transformaci* z roku 1994, byla inovovanou verzí Skubiszewského dvoukolejné politiky. Na jedné straně Varšava hledala nějaký recept na soužití s Ruskem při zachování platnosti svého hlavního vektoru, tedy „návratu na Západ“. Na straně druhé koncepce předvíдалa aktivní rozvíjení vzájemně prospěšných vztahů s ostatními post-sovětskými státy, se zvláštním důrazem kladeným na Ukrajinu. (Całka 1995, 50-51)

Mezitím totiž začala izolace Ukrajiny na mezinárodní scéně postupně slábnout. V lednu 1994 došlo k podpisu smlouvy mezi Ukrajinou, Ruskem a USA ohledně ukrajinské denuklearizace²⁰ a v únoru 1994 se země připojila k programu Partnerství pro mír. V červnu pak byla podepsána Dohoda o partnerství a spolupráci s EU.

„*Nezávislost Ukrajiny*“ měla podle Olechowského „*pro Polsko strategický rozměr*“, proto jakékoli zmínky o „*osobních zájmech a zvláštní roli Ruska*“ v regionu probouzely ve Varšavě obavy. Ministr se tudíž obracel na Západ s žádostí o „*větší pochopení a pomoc (...) pro potřeby Ukrajiny*“. (Olechowski 1994, 79-80) Rezort zahraničí se stále intenzivněji pokoušel vyzdvihovat výhody polského členství v západních strukturách nejen pro Polsko samotné, ale i pro region jako takový. Umocňovalo se přesvědčení o tom, že nestačí stát bokem, ale je třeba se o příznivý vývoj v bezprostředním sousedství více zasazovat. Polsko se začínalo profilovat jako partner, který je ochotný se dělit svými zkušenostmi ohledně procesu politické a ekonomické transformace, a tímto způsobem upevňovat nové geopolitické uspořádání.²¹ (Całka 1995, 50-51; Całka 1998, 40-41)

²⁰ 16. listopadu 1994 Ukrajina oficiálně přistoupila ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní a 5. prosince 1994 bylo podepsáno tzv. Budapešťské memorandum o bezpečnostních zárukách, poskytnutých Ruskem, Velkou Británií a USA. Bezjaderný status získala Ukrajina 2. června 1996.

²¹ Jeden z bodů Olechowského programu, nazvaný „Trh a demokracie“, se týkal podpory vládních i nevládních projektů, které by pomáhaly post-sovětským zemím s přechodem k tržní ekonomice a demokracii. (Całka 1995, 51)

Dokumentem, který měl kvalitativně posunout vztahy s Ukrajinou na vyšší úroveň, byla *Deklarace Ministrů zahraničních věcí Ukrajiny a Polské republiky o principech utváření ukrajinsko-polského partnerství* z března 1994. Dle textu „*existence suverénní Ukrajiny má strategický význam pro Polsko a je důležitým faktorem, který přispívá k nezávislosti Polska, stejně tak jako existence suverénního Polska má strategický význam pro Ukrajinu*“. (VRU 1994)

Zcela odlišné představy vládní koalice výrazně limitovaly naplňování obsahu této deklarace. Hlavního konkurenta rezortu zahraničních věcí představovalo Ministerstvo hospodářské spolupráce se zahraničím, řízené Lesławem Podkańským, podle něhož by hlavním vodítkem měly být ekonomické zájmy. Místo neproduktivního úsilí o podporování nezávislosti post-sovětských států se mělo Polsko smířit s ruskou sférou vlivu a spolupracovat s „*jakýmkoli Ruskem*“. Prioritou bylo „*znovudobytí východních trhů*“. (Kuźniar and Szczepanik 2002, 225) Mimo to se v rámci parlamentní diskuse ohledně Olechowského exposé objevila idea na vytvoření nového konzultačního mechanismu, tzv. Varšavského trojúhelníku, tvořeného Polskem, Německem a Ruskem. (Całka 1995, 53)

Ačkoli se pokus o ekonomizaci polské východní politiky nevydařil, plně se nerealizovaly ani vize prezidentského křídla. V důsledku tohoto dualismu z polské strany přicházely různé, často navzájem si odporující signály. Navzdory symbolickým gestům o strategickém významu Ukrajiny k žádnému velikému průlomů ve vztazích nedošlo. Hospodářská krize, která v té době na Ukrajině panovala, prohloubila pochyby ohledně schopností Ukrajiny udržet si svoji nezávislost a spíše podporovala argumentaci vládních kruhů. Diplomatické úsilí se navíc v této době téměř výhradně koncentrovalo na integraci se Západem. (Fedorowicz 2011, 190-191)

5.3 Období let 1995/1996-2004: Polsko jako „most“ do Evropy

K postupnému obratu ve vzájemných vztazích, který je možné pozorovat od poloviny roku 1995, přispělo několik faktorů. Na polské vnitropolitické scéně se začal formovat široký konsenzus ohledně hlavních zahraničněpolitických priorit, a to jak díky obměně na předních postech ve vládě na jaře 1995, tak zejména po listopadových prezidentských volbách, z nichž vyšel vítězně Aleksander Kwaśniewski, vůdce prozápadního křídla postkomunistické levice. Nová polská východní politika nepředstavovala zásadní revaluaci dosavadního kursu, naopak ve velké míře navazovala na aktivity započaté v předchozích letech, ale díky zlepšení součinnosti a koordinovanosti jednotlivých politických aktérů nabyla na koherenci a efektivitě.

Namísto pojmání západního a východního vektoru zahraniční politiky jako protichůdných a vzájemně si konkurujících linií začalo převládat přesvědčení o tom, že *„představují dva vzájemně se doplňující a podpůrné elementy jedné strategie“*. (Bartoszewski 1995, 103) Bezpečnost získaná díky integraci do západních struktur by nebyla kompletní, pokud by Polsko mělo geopoliticky zůstat na periferii a polská východní hranice by se měla stát pomyslným rozmezím, dělícím Evropu vedví. Proto se *„v životním zájmu“* Polska stalo *„přesouvání zóny stability, demokracie a blahobytu na východ“*. (Rosati 1996, 125) Polsko bylo přitom přesvědčeno o tom, že jeho vlastní úspěšný příběh *„návratu na Západ“* z něj učiní následováníhodný příklad pro ostatní. Spolupráce s Polskem se měla pro východní sousedy stát *„atraktivní civilizační volbou, politickou i hospodářskou“*. (Rosati 1996, 126)

Projevy principu komplementarity mezi východní a západní dimenzí zahraniční politiky byly patrné i v opačném směru. Angažovanost na Východě byla čím dál více motivována také snahou hmatatelně přispět k budování nového evropského pořádku a ukázat tímto způsobem Západu, že Polsko může být chápáno *„jako věrohodný partner (...), který je nejen vnitřně stabilní, ale je i schopný stabilizovat celý region“*, že je to *„země, která nejenže přestává být příjemcem zahraniční pomoci, ale měla by být ve stále větší míře jejím dárcem“*. (Rosati 1996, 115) Do přístupu Varšavy ke svému východnímu sousedství tedy začaly pronikat známky paternalismu, čili *„pocit odpovědnosti (...) za osudy regionu i celého kontinentu“*. (Rosati 1996, 125)

Polská východní politika se začínala ve vztahu k jednotlivým zemím zřetelněji diferencovat v závislosti na jejich vnitropolitické situaci a zahraničněpolitickém kursu. Ve srovnání s Lukašenkovým Běloruskem či Jelcinovým Ruskem se geopolitické vize

Kučmovy Ukrajiny nejvíce sbíhaly s těmi polskými. (Fedorowicz 2011, 67) Kyjev se pokoušel v souladu se svojí multivektorovou politikou pragmaticky vyvažovat ruský vliv užší spoluprací se Západem, v čemž se Varšava, která Ukrajině nabízela pomocnou ruku, jevila být ideálním partnerem. Když Kyjev vyjádřil podporu východnímu rozšíření NATO a sám označil integraci do západních struktur za svůj strategický cíl, Varšava se ujala role advokáta ukrajinských zájmů na mezinárodní aréně.²²

5.3.1 Podpora Ukrajiny na mezinárodní úrovni

Od poloviny 90. let se teze o tom, že nezávislost Ukrajiny představuje jeden z pilířů polské bezpečnosti, stala nedílnou součástí oficiálního politického diskursu. Úsilí Varšavy otevřeně směřovalo k upevnování jejího mezinárodního postavení a posilování vazeb se Západem. To se odrazilo již na aktivní podpoře ukrajinského členství v Radě Evropy a ve Středoevropské iniciativě.²³ (Chojnowska 1996, 143-144) Po nástupu Kwaśniewského se tyto tendence ještě umocnily. V rétorické rovině byl stále častěji zdůrazňován význam suverénní a demokratické Ukrajiny pro stabilitu celého kontinentu. Prezident pojal prosazování ukrajinských zájmů nejen jako svébytnou polskou misi, ale i jako svoje vlastní poslání,²⁴ což potvrzuje vysoká míra jeho osobního zapojení.

Varšava se dovolávala větší iniciativnosti a angažovanosti Západu při podporování ukrajinských proreformních a prodemokratických sil. Výrazem těchto snah bylo mimo jiné spuštění trilaterálního projektu PAUCI (*Polish-American-Ukrainian Cooperation Initiative*) v říjnu 1998, který měl prostřednictvím americké finanční pomoci usnadnit přenos polského know-how v oblasti demokratizace a ekonomické transformace. (Cieślik 1999, 176) Polsko také dbalo o to, aby se rozvoj spolupráce mezi Moskvou a NATO neodbýval na úkor Kyjeva. Proto Kwaśniewski již

²² Ve svém projevu na půdě Sejmu 26. června 1996 ukrajinský prezident Kučma potvrdil právo každého státu svobodně rozhodovat o svém geopolitickém směřování, včetně účasti v bezpečnostních organizacích a vojenských aliancích. Zároveň zdůraznil, že „*nestačí jen uznávat nás za důležitého partnera. Je potřeba udělat další logický krok, a to podpořit také naši politickou volbu – integraci s Evropou*“ (Kuchma 1996)

²³ Ukrajina byla do RE přijata v listopadu 1995 a členství v SEI bylo Ukrajině uděleno na jaře 1996 během polského předsednictví.

²⁴ Viz kupříkladu Kwaśniewského rozhovor pro ukrajinský televizní kanál 1+1 z 19. května 1997. (Kwaśniewski [1997] 2008, 625)

v říjnu 1996 vystoupil s návrhem na obdobnou institucionalizaci vztahů mezi Ukrajinou a NATO jako v případě Ruska.²⁵ (Olszański 1998, 157)

Rozšíření NATO v březnu 1999 poskytlo Varšavě nové nástroje a posunulo dosavadní aktivitu na kvalitativně vyšší úroveň. Polsko vnímalo svůj úděl ve formování společné alianční politiky vůči východnímu sousedství jako „*svého druhu polskou specializaci*“, přičemž hlavní prioritou se stal apel na zachování zásady „*otevřených dveří*“ vůči dalším zemím z regionu. (Geremek 1999, 182-183)

S blížícím se vstupem do EU rostlo také vědomí jeho možných negativních konsekvencí. Polsko se proto ještě před oficiálním přijetím zasazovalo o vytvoření specifické východní dimenze sousedské politiky EU, včetně perspektivy budoucího členství. (Fedorowicz 2011, 72-73; Cieszkowski 2005, 105-107) Podle polského ministra zahraničních věcí Cimoszewicze: „*Vstupujeme do EU přece ne proto, abychom se otočili zády k našim východním partnerům. Právě naopak. To, čeho jsme dosáhli ve vztazích s východní Evropou, chceme učinit jedním z našich hlavních přínosů uvnitř Unie.*“ (Cimoszewicz 2003, 277)

Zvláštním rysem polské zahraniční politiky během Kwaśniewského prezidentství byla skutečnost, že promování Ukrajiny na mezinárodní scéně často znamenalo prolamování její izolace, a tedy nutnost vystupovat proti názoru západních zemí. Zejména od přelomu tisíciletí, kdy se vnitropolitická situace na Ukrajině začala strmě zhoršovat,²⁶ polský přístup připomínal „*sisyfovskou práci*“, jak to výstižně vyjádřil Roman Kuźniar. (Kuźniar 2008, 241) Varšava si sice všímala nedostatečné odezvy jak ze strany ukrajinských elit, tak celé společnosti, ale obracejíc se k západním partnerům poukazovala na to, že „*deset let to je v historii nezávislosti příliš málo, takže škála problémů, se kterými se dnes potýkají naši ukrajinští sousedé, nemůže udivovat*“. (Geremek 2000, 220; Bartoszewski 2001, 237)

Jedinečným pokusem o překonání politické krize a odvrácení obratu Ukrajiny od proevropského kursu byla konference „Ukrajina v Evropě“, zorganizovaná v říjnu 2002 pod patronátem polského prezidenta Kwaśniewského a vysokého představitele EU

²⁵ Kwaśniewského iniciativa byla realizována v červenci 1997 v podobě *Charty zvláštního partnerství mezi NATO a Ukrajinou*, která zároveň ustavila Komisi NATO-Ukrajina.

²⁶ Prvotním důvodem byla neobjasněná vražda ukrajinského opozičního publicisty Heorhija Gongadzeho, do níž byli údajně zapleteni blízcí prezidentovi spolupracovníci. S ohledem na zjevná porušování lidských práv a demokratických principů během občanských protestů Ukrajině hrozilo i vyloučení z Rady Evropy. (Szmyd 2002, 273) Na zhoršení obrazu Ukrajiny v zahraničí se podepsala také aféra s prodejem zbraňových systémů do Iráku, na který byly uvaleny sankce OSN. (Fedorowicz 2011, 202)

pro SZBP Javieru Solanovi. Účast přijali zástupci všech hlavních ukrajinských politických sil i celá řada významných státníků ze západní Evropy a USA. (Figel 2004, 304-305)

Ačkoli Kyjev v průběhu roku 2002 deklaroval svůj zájem o plnou integraci do EU i NATO, ukrajinská pozice zůstávala vratkou a nejistou. (Figel 2004, 306-307) Varšava nadále prohlašovala, že „*bude řečníkem integrace Ukrajiny v rámci NATO i EU*“. Nicméně si byla stále více vědoma toho, že „*prozápadni volba Kyjeva musí mít jednoznačnou oporu ve faktech*“. (Cimoszewicz 2004, 290)

5.3.2 Bilaterální vztahy

Hlavní platformou pro dvoustrannou spolupráci se za Kwaśniewského prezidentského období stala dosud nedocenená a nepřilíživě využívaná Konzultační komise Prezidentů, což potvrzuje vysoce elitářský charakter vzájemných vztahů, ne vždy doprovázený odpovídající dynamikou kontaktů na nižších úrovních. (Fedorowicz 2011, 197) Avšak renomé, které si Kwaśniewski díky svému osobnímu nasazení získal, se ukázalo být obrovským přínosem při vystupování v roli mediátora ve vnitropolitických konfliktech mezi prezidentem Kučmou a opozicí jak v letech 2001 a 2002, tak zejména během „oranžové revoluce“ v roce 2004.

Polské úsilí o mezinárodní podporu ukrajinské státnosti se na bilaterální rovině překládalo do konkrétních iniciativ, zaměřených na upevňování demokratických reforem a přibližování vnitropolitického systému západním standardům. Příkladem takové činnosti bylo zřízení *Stálé konference pro evropskou integraci* v únoru 1999, která měla za úkol omezit možná negativa polského vstupu do EU prostřednictvím stírání rozdílů mezi oběma zeměmi.²⁷ (Szmyd 2000, 184) Jiným důležitým krokem v kontextu užší spolupráce mezi Ukrajinou a NATO bylo rozhodnutí z roku 1995 o vytvoření společného ukrajinsko-polského batalionu (UKRPOLBAT), který dosáhl plné bojové připravenosti koncem července 1997 a od roku 2000 působil v rámci mise NATO v Kosovu. (Szmyd 2001, 221)

Poněkud kontroverzním projektem, kterému byla sice na politické úrovni přikládána zvýšená důležitost, ale reálné výsledky tomu neodpovídaly, byl ropovod Oděsa-Brody-Gdaňsk, který měl oběma zemím umožnit diverzifikaci dodávek energetických surovin. Zatímco Ukrajina svůj úsek dokončila v roce 2001, polská strana

²⁷ Hlavním problémem, který se vynořil v souvislosti s rozšířením EU, byla otázka propustnosti hranic. Polsko ujistěovalo Ukrajinu o úmyslu udržovat i po svém vstupu do EU co nejliberálnější vízový režim, za což se na něj ale snášela vlna kritiky ze strany EU. (Cieslik 1999, 175; Olszański 1998, 159)

v důsledku pochybností o finanční rentabilitě s výstavbou nikdy nezačala.²⁸ (Kuźniar 2008, 243)

5.3.3 Historická politika

Ve srovnání s prvními roky po oficiálním navázání diplomatických styků začaly ve druhé polovině 90. let do debat na nejvyšší politické úrovni pronikat také otázky spojené s komplikovanou společnou minulostí. Snaha vybudovat pevné a trvalé základy pro rozvoj bilaterálních vztahů přiměla polské vládnoucí elity ke shodě o tom, že sporná témata²⁹ musí být (alespoň prozatím) odložena stranou.³⁰ Proto byl také obsah *Smlouvy mezi Polskou republikou a Ukrajinou o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci* z roku 1992 záměrně namířen do budoucna. (Fedorowicz 2011, 214) Jakmile ovšem polským cílem nebylo pouze udržovat korektní vztahy, ale „vést“ Ukrajinu směrem na Západ, bylo se třeba vypořádat i s historickým břemenem.³¹ Zejména v pohraničí totiž minulost zůstávala stále živou.

Prvním důležitým krokem bylo *Společné prohlášení Prezidentů Polské republiky a Ukrajiny o porozumění a usmíření* z 21. května 1997. Deklarace explicitně vyjmenovává tragické momenty společného soužití a vyzývá: „*Na prahu XXI. století pamatujme na minulost, ale myslíme na budoucnost!*“ Ačkoli svým kompromisním charakterem prohlášení plně neuspokojilo ani jednu ze stran, v kontextu polských aspirací na členství v NATO se jednalo o významný počín, zmírňující kritické hlasy a obavy západních zemí z nedořešených sousedských vztahů. (Olszański 1998, 157-158)

Historická tematika opakovaně vystupovala do popředí v souvislosti s blížícími se kulatými výročími těchto událostí. Debata v Sejmu z roku 2003 ohledně společné ukrajinsko-polské deklarace k uctění 60 let od volyňského krveprolití poskytuje dobrý příklad postoje polských politických sil k historické politice vůči Ukrajině. Jablkem

²⁸ Na druhou stranu se vláda Jerzyho Buzka postavila v roce 2000 proti výstavbě druhé větve plynovodu Jamal s poukazem na to, že by takový akt poškozoval ukrajinské zájmy. (Zięba 2010, 210)

²⁹ K ožehavým tématům patřily především události na Volyni v letech 1943-1944, operace Visla a rozdílný pohled na aktivity UPA. K tomu se přidávaly rozepře mezi římsko- a řeckokatolickou církví a spory kolem ochrany památek.

³⁰ Postoj Ukrajiny byl mnohem komplikovanější. Kyjev se od Sejmu domáhal oficiálního odsouzení operace Visla (Senát tak učinil již 3. srpna 1990) a požadoval kompenzace pro násilně vysídlené. Otázka se stala i předmětem zvláštního dopisu prezidenta Kravčuka adresovaného jeho protějšku Wałęsowi. (Fedorowicz 2011, 211-212)

³¹ Viz exposé ministra zahraničních věcí Geremka z roku 1998. (Geremek 1998, 169-170)

sváru se stalo samotné označení této tragédie. Část poslanců (PiS, LPR, PSL) se vyslovovala pro pojmenování „genocida“, což by ovšem bylo pro Kyjev zcela nepřijatelné. Navzdory ostré rétorice hlasování o textu prokázalo existenci širokého konsensu polských elit o nezbytnosti zachovat přátelské vztahy.³² (Copsey 2008, 551) Prezident Kwaśniewski poté ve svém projevu během ceremonií v Pavlivce označil za původce masakrů polského obyvatelstva radikální ukrajinské nacionalisty, ale odmítl kolektivní vinu ukrajinského národa a zasadil celé události do historického kontextu, poukazujíc na charakter polské meziválečné politiky vůči národnostním menšinám. (Kwaśniewski [2003] 2008, 701)

Snaha o provádění smířlivé historické politiky ovšem narážela na nezájem na lokální úrovni. Obstrukce lvovských radních ohledně slavnostního znovuotevření hřbitova Orlat (*Cmentarz Orląt*)³³ se recipročně na polské straně odrážela v podobě protiukrajinských kampaní a incidentů kolem památníků zasvěcených UPA. (Fedorowicz 2011, 216-217)

³² Pro přijetí deklarace hlasovalo 325 poslanců, 35 bylo proti a 14 se zdrželo.

³³ Hřbitov uctívá lvovská Orlata, tedy místní mládež bojující o město s ukrajinskými oddíly na sklonku první světové války.

5.4 Období let 2004/2005-2007: Ve znamení oranžové revoluce

Testem věrohodnosti dosavadní polské politiky měly být ukrajinské prezidentské volby, plánované na podzim 2004. Hrozilo, že jejich nedemokratický a netransparentní průběh definitivně odsune zemi na okraj zájmu Západu a zpochybní tím Kwaśniewského kontinuální úsilí. Rozsáhlé občanské demonstrace, vyvolané nesouhlasem s volebními výsledky, obecně považovanými za zfalšované, spolu s obavami ze silového zásahu vlády představovaly pro Polsko signál k činu. Roli hlavního aktéra zaujal samotný prezident, těžící ze znalosti terénu i předchozích mediačních zkušeností. Kwaśniewskému se podařilo nejen usadit účastníky sporu ke „kulatému stolu“, ale především zainteresovat a mobilizovat mezinárodní společenství.³⁴

Oranžová revoluce měla dalekosáhlé důsledky pro polské politické myšlení. Masové ukrajinské protesty, korunované vítězstvím prozápadního Viktora Juščenka, byly vnímány jako „*autentické probuzení občanské společnosti*“ (Kwaśniewski 2005, 14) a „*demokratický přelom*“, obdobný „*podzimu národů z roku 1989*“. Varšava viděla v událostech na Ukrajině definitivní obrat k Západu a s pocitem zadostiučinění vyzdvihovala, že tento „*triumf demokracie*“ znamená i „*polský úspěch*“. (Rotfeld 2005)

Ukrajinská politická krize nejenže utvrdila Polsko ve správnosti dosavadního kursu, ale také výrazně posílila jeho ideologický podtext. Polské angažmá nabíralo podoby tažení proti bezpráví a oranžová revoluce se stávala alegorickým soubojem mezi dobrem a zlem, přičemž Moskva, která otevřeně podporovala vládního kandidáta Viktora Janukovyče, stála na druhé straně barikády.³⁵ Toto černobílé vidění světa v intencích hry s nulovým součtem vystoupilo do popředí zejména během vlád Práva a spravedlnosti v letech 2005-2007, kdy byla Ukrajina chápána jako objekt rivality s Ruskem.

³⁴ Jednání se zúčastnil také prezident Litvy Valdas Adamkus, vysoký představitel EU pro SZBP Javier Solana, generální tajemník OBSE Ján Kubiš či předseda ruské Státní dumy Boris Gрызlov. Kwaśniewskému se podařilo získat podporu prezidenta USA George Bushe, německého kancléře Gerharda Schrödera a jiných evropských představitelů.

³⁵ Symbolickým počátkem tohoto antagonismu byl výrok prezidenta Kwaśniewského z 18. prosince 2004 pro deník Polityka, podle něhož „*Rusko bez Ukrajiny je lepším řešením než Rusko s Ukrajinou*“. (Kwaśniewski [2004] 2008, 721) Tímto se Kwaśniewski zřekl role nestranného vyjednavče a neskrývaně vyjádřil své sympatie k opozici.

5.4.1 Podpora Ukrajiny na mezinárodní úrovni

Aktivita ve jménu Kyjeva nabyla bezprostředně po oranžové revoluci bezprecedentních výšin. Polsko poukazovalo na to, že byl zcela vyvrácen „mýtus, že naši východní sousedé nejsou schopni dostát západním standardům (...), že patří do jiné civilizační a kulturní sféry“. Podle Varšavy měly být tyto přelomové události opětovány promptní a velkorysou reakcí Západu v podobě jasné perspektivy členství v EU a NATO. (Rotfeld 2005)

Díky iniciativě polských europoslanců již v lednu 2005 vyzval Evropský parlament hlavní orgány EU ke změně přístupu vůči Kyjevu včetně vízových úlev a uznání Ukrajiny za tržní ekonomiku. Současně zdůraznil právo každé evropské země ucházet se o vstup, splní-li příslušná kritéria, Ukrajiny nevyjímaje. Polsko také hledalo pro svou východní politiku oporu u jiných evropských partnerů, zejména Německa a Francie v rámci Výmarského trojúhelníku. (Szeptycki 2006, 134-135) Členské státy ale zaujaly vyčkávací postoj.

Ani prezidentské a parlamentní volby v roce 2005 nijak neovlivnily deklarované cíle vůči Ukrajině. Za Lecha Kaczyńského a Práva a spravedlnosti (*Prawo i Sprawedliwość*, PiS) Varšava nadále aspirovala na roli ukrajinského průvodce na cestě na Západ a vysloužila si pověst nejhlasitějšího a nejodhodlanějšího proponenta východního rozšíření EU a NATO.³⁶ Čím se ovšem nová zahraniční politika zřetelně odlišovala, byl diplomatický styl. Kwaśniewského Polsko se snažilo působit jako týmový hráč, který nabízí své znalosti ohledně post-sovětského prostoru k dispozici celé EU a přeje si přispívat k vytváření adekvátní východní politiky, odpovídající realitám. Během vlády PiS se však Polsko profilovalo jako odborník par excellence, jehož názor má být při formování společné politiky vůči Východu tím klíčovým.³⁷

Výchozím bodem Kaczyńského úvah byla obava z obrození ruského imperialismu, přičemž hlavní nebezpečí mělo spočívat v pozici Ruska jako energetické

³⁶ Aby tento apel na udržování „otevřených dveří“ působil věrohodněji, týkal se paušálně všech aspirantů, včetně Turecka. Viz Kaczyńského projev z 22. února 2006 na setkání s velvyslanci členských států EU a kandidátských zemí ve Varšavě. (Kancelaria Prezydenta RP 2010, 51-52)

³⁷ Až do rezignace Stefana Mellera v polovině roku 2006 se rezort zahraničních věcí pokoušel udržovat kontinuální zahraničněpolitickou linii. Pozice ministerstva v novém kabinetu byla ale velice slabá. (Szczerbiak 2012, 18) Situace se také výrazně lišila od období 1993-1995, kdy se rezort těšil podpoře prezidenta Wałęsy.

velmoci.³⁸ Plynové spory s Ukrajinou z let 2006, 2008 a 2009 i rusko-německá dohoda o výstavbě plynovodu Nordstream z roku 2005 byly pokládány za zcela očividné důkazy rostoucí asertivity Kremlu a jeho snah o znovuvybudování dřívějších sfér vlivu. Polsko na tuto výzvu reagovalo horlivým úsilím o navázání úzké spolupráce v oblasti energetiky s Ukrajinou a post-sovětskými státy na Kavkaze a ve střední Asii. (Szczurbiak 2012, 97) Podporovány byly také iniciativy typu GUAM³⁹, chápané jako protiváha ruských integračních projektů.

V přístupu Varšavy se začaly objevovat závažné trhliny především poté, co se na post ukrajinského premiéra v roce 2006 vrátil Viktor Janukovyč, ještě před nedávnem vnímaný jako svěřenec Ruska a stoupenec autoritativních metod. Oranžová revoluce a ruská hrozba představovaly ve stále menší míře pojítka mezi oběma zeměmi.⁴⁰ (Szeptycki 2007, 162-163) Janukovyčovo zářijové prohlášení o tom, že se Ukrajina zříká zájmu o Akční plán členství NATO (*Membership Action Plan*), zasadilo Polsku hlubokou ránu, kterou nemohlo zacelit ani odstoupení od tohoto výroku o rok později po další výměně ukrajinské vlády. (Adamski 2008, 214) S ohledem na přetrvávající nestabilní situaci a absenci reálných reforem se oranžová revoluce stávala v očích zbytku Evropy vzdálenou chimérou a Polsko, které se beze změny pokoušelo na jejích troskách budovat svoji východní politiku, se nemohlo setkat s pochopením.

5.4.2 Bilaterální vztahy a historická politika

Během ukrajinské krize nepřicházely projevy podpory pouze od politických a intelektuálních elit, ale i z řad široké polské veřejnosti. Podle ministra zahraničních věcí Rotfelda měla být „*masová solidarita Poláků s demokratickou Ukrajinou dobrým výchozím bodem pro přelom ve vztazích mezi našimi společenstvy*“ (Rotfeld 2005) Do středu pozornosti se tak dostala otázka historického usmíření. Prvním hmatatelným

³⁸ Viz Kaczyňského proslov z 8. října 2007 v Evropsko-americkém tiskovém klubu v Paříži či jeho projev z 6. prosince 2007 během slavnostního udělení titulu doktora honoris causa Národní akademie státní administrativy při Prezidentu Ukrajině. (Kancelaria Prezydenta RP 2010, 53-54)

³⁹ GUAM je regionálním uskupením čtyř postsovětských prozápadně orientovaných zemí: Gruzie, Ukrajiny, Ázerbájdžánu a Moldavska. Po odchodu prezidenta Juščenka ale organizace prakticky ztratila na významu.

⁴⁰ Tuto vznikající propast dále prohloubila změna ukrajinské ústavy, účinná od roku 2006, která přidělovala větší pravomoci premiéru na úkor prezidenta. Poté, co se Janukovyč stal v roce 2010 prezidentem, byla tato reforma prohlášena za neústavní, takže byla znovu posílena Janukovyčova pozice, tentokrát na postu prezidenta. (Adamski, Dyner, and Sikorski 2011, 76)

výsledkem proměny ve vzájemném vnímání se ihned v roce 2005 stalo dlouho odkládané otevření hřbitova Orlat ve Lvově.

V podobném duchu pokračovala realizace historické politiky i za Lecha Kaczyńskiego. V roce 2006 byl odhalen pomník v Pavlokomě, věnovaný Ukrajincům zahynulým za druhé světové války kvůli aktivitám polského odboje. (Fedorowicz 2011, 219) Kaczyńskiego zdrženlivý postoj v případě Ukrajiny stál v přímém rozporu s jeho nesmiřitelným bojem za napravení historických křivd ze strany Německa a Ruska. Tím spíše, že v době, kdy byla strana PiS v opozici, představovala jednoho z největších kritiků Kwaśniewského smířlivé linie.

V průběhu roku 2005 se ale obě země pohroužily do svých vnitropolitických problémů a jejich bilaterální vztahy fungovaly na principu setrvačnosti, aniž by do nich byly vnášeny nové impulsy. (Kuźniar 2008, 313) Naprosto zanedbána byla otázka možných obtíží v souvislosti se vstupem Polska do Schengenu v roce 2007. Žádný reálný pokrok nenastal v oblasti energetické spolupráce, a to navzdory tomu, že energetická bezpečnost patřila k absolutním prioritám vlád PiS i prezidenta Kaczyńskiego. Jako příklad znovu poslouží několikrát oživovaná idea prodloužení ropovodu Oděsa-Brody na polské území.

5.5 Období let 2007-2013: Evropeizace polské východní politiky

Neudržitelnost tvrdého a konfrontačního kursu PiS vedla již v roce 2007 k předčasným parlamentním volbám a k vytvoření nového koaličního kabinetu, složeného z Občanské platformy (*Platforma Obywatelska*, PO) a Polské lidové strany (*Polskie Stronnictwo Ludowe*, PSL). Korekce dosavadní politické linie se dotkla také přístupu k Ukrajině. Požadovaná meta, čili plná integrace Ukrajiny do západních struktur, zůstala konstantní.⁴¹ Proměnil se však pohled na vhodnou taktiku a způsob realizace tohoto cíle. Období kohabitace, trvajících až do tragického úmrtí prezidenta Kaczyńského v roce 2010, se tak vyznačovalo občasným vnitřním pnutím a dvojitou rétorikou navenek.⁴²

Kaczyńského vize silného státu souvisela s přesvědčením o polské povinnosti aktivně se angažovat ve svém regionu, za což mělo Polsku přirozeně příslušet významné místo v Evropě. Vláda Donalda Tuska vycházela z mnohem střízlivějšího ohodnocení polského potenciálu pro ovlivňování situace za hranicemi státu, což ale neznamenalo odvrácení se od Východu. Oproti individualistickému přístupu PiS převážil názor, že klíčem k efektivitě je kolektivní akce. Vláda PO-PSL tak zahájila evropeizaci polské východní politiky a její postupný přesun na úroveň EU.⁴³

Stále platila teze, že „*východní vektor unijní zahraniční politiky musí zůstat polskou specializací*“ (Sikorski 2008, 14) Ale pochopení toho, že „*v EU nelze nic vyhrát v osamocení, ale prohrát snadno*“, přimělo Polsko ke „*vcitění se do zájmu unijního společenství a ztotožnění se s ním*“ (Sikorski 2008, 12) Z toho vyplývala nutnost vyhledávat koaliční partnery, nalézat kompromisní řešení a dočasně slevit z maximalistických cílů, jakým se v bezprostřední budoucnosti jevila být garance členství pro Ukrajinu v EU.

⁴¹ Polsko se i nadále považovalo za „*referenční bod a transformační model (...) obzvláště pro náš bratrský ukrajinský národ*“ a za definitivní naplnění polského historického poslání mohla být považována teprve situace, kdy se i „*naši východoevropští bratři, aspirující na členství v EU, naleznou uvnitř ní*“ (Sikorski 2008, 10-11)

⁴² To se projevilo během rusko-ukrajinského plynového konfliktu v roce 2009, kdy se prezident otevřeně postavil na stranu Ukrajiny, zatímco vláda PO-PSL zaujala neutrální postoj shodně s EU.

⁴³ V tomto kontextu je třeba chápat i *détente* ve vztazích s Moskvou. Varšava si pořád všímala toho, že „*možnosti budování vzájemných vztahů s Ruskem na základě společných hodnot jsou dnes omezené*“ (Sikorski 2009a, 21) Zatímco se ale předchozí vlády uchýlovaly ke strategii „*zadržování*“ Ruska, od roku 2007 převládla snaha o jeho „*angažování*“, které by ovšem nebylo reálné bez institucionální opory v podobě EU. (Cichocki and Świeżak 2008, 66)

5.5.1 Podpora Ukrajiny na mezinárodní úrovni

Odrazem nového přístupu v praxi se stal projekt Východního partnerství⁴⁴ z roku 2008. Společná polsko-švédská iniciativa, předem dobře připravená, s konkrétními cíli a bez explicitních záruk „evropské perspektivy“, přihlížela jak k „únavě z rozšíření“ členských států, tak k bezútěšnému vnitropolitickému stavu na Ukrajině.

Východní partnerství v sobě propojilo dva účely. Na jedné straně má působení skrze multilaterální struktury napomoci Polsku „zvýšit (...) atraktivitu jako partnera v očích východních sousedů“ a podnítit jejich reformní úsilí. (Sikorski 2009b) Zároveň jde i o prostor pro seberealizaci a nástroj k posílení polské pozice uvnitř EU. Východní partnerství totiž „ukazuje sílu polské diplomacie, opřené o věrohodné projekty a racionální argumenty. Potvrzuje uznání, jakým se v EU těší polská kompetentnost ve východních otázkách“. (Sikorski 2009a, 16)

Tuskova vláda se utvrdila ve správnosti svého postoje poté, co i přes podporu USA Ukrajině nebyl na bukurešťském summitu NATO v dubnu 2008 udělen Akční plán členství, ale pouze příslib zachovat pootevřené dveře do budoucna. Znovu se projeвило, nakolik nereálné je prosazovat ideu, které oponuje většina členských států a vyvolává ambivalentní názory v samotné cílové zemi. Brzy nato, co se Janukovyč ujal v roce 2010 prezidentského úřadu, Ukrajina definitivně rezignovala na aspirace vstoupit do NATO. Tímto se stal jeden z dlouhodobých polských cílů bezpředmětným a veškerá pozornost se přesunula na EU.

Osoba Janukovyče představovala pro Varšavu obrovskou výzvu. Zcela poprvé od roku 1991 ukrajinské vládnoucí elity nevěnovaly Polsku větší pozornost. Spíše než idealistou zdůrazňujícím přináležitost Ukrajiny k západnímu světu se nový prezident zdál být technokratem sledujícím ekonomické zájmy svého elektorátu, úzce propojeného s Ruskem. (Adamski, Dyner, and Sikorski 2011, 79) Tato skutečnost ještě více oslabovala význam bilaterální roviny vztahů. Polsko tedy začalo vyzdvihovat praktické výhody spolupráce s EU, které s sebou měla přinést asociační dohoda. Přitom byl Kyjev přesvědčován o tom, že optika hry s nulovým součtem není relevantní, neboť „evropská integrace Ukrajiny neznamená spálení mostů ve vztazích s Ruskem“ a „zajištění si místa v Evropě neznamená vykořenění z Východu“. (Sikorski 2011)

⁴⁴ Cílem projektu je užší politická a ekonomická spolupráce mezi EU a 6 cílovými zeměmi (Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldavsko, Ukrajina). Kromě multilaterální kooperace projekt umožňuje uzavření bilaterálních asociačních dohod, vytvoření zón volného obchodu a zmírnění vízového režimu. Iniciativa byla oficiálně inaugurována na summitu EU v Praze 7. května 2009.

Zároveň Varšava soustavně hledala podporu u partnerů v EU, aby posílila svoji vyjednávací pozici. V tomto úsilí bylo Polsku nápomocné především Německo, členové V4 a Švédsko. (Baluk 2012, 36)

Východní partnerství patřilo také mezi hlavní priority polského předsednictví v Radě EU ve druhé polovině roku 2011. Postupné oddalování Ukrajiny od demokratických standardů po odchodu „oranžových“ sil ale ohrozilo budoucnost celého programu. Zlomovým okamžikem bylo odsouzení bývalé ukrajinské premiérky Julie Tymošenko ze zneužití pravomocí při vyjednání nevýhodného plynového kontraktu s Ruskem. Výrok se setkal s vlnou kritiky ze strany Západu pro politickou motivovanost, a tak prosincový summit EU-Ukrajina, který měl představovat zlatý hřeb polského předsednictví, pouze formálně uzavřel jednání o textu smlouvy bez jejího parafování. (Baluk 2012, 33-35)

Budoucnost dohody o přidružení zůstala úzce spjata s případem Tymošenko. Polsko na patovou situaci reagovalo ještě důraznějším příklonem k zásadě „více za více“, která měla za cíl jak motivovat ukrajinské elity k větší spolupráci, tak částečně přeměrovat pozornost EU od demokratické recese na Ukrajině k úspěchům v jiných zemích a doložit přínosnost a pokračující relevantnost Východního partnerství. Kyjev měl být nazírán pouze jako jeden ze šesticí účastníků.⁴⁵ Polsko však nehodlalo jen pasivně vyčkávat na pokrok a znovu se ujalo role mediátora.⁴⁶

Rok 2013 se nesl ve znamení houstnoucí atmosféry před očekávaným listopadovým summitem Východního partnerství ve Vilniusu. Zjevný návrat Ruska k tendenci posuzovat aktivity EU v post-sovětském prostoru optikou hry s nulovým součtem přiměl Varšavu k zesílení apelu na to, že v situaci, kdy Moskva intenzivně prosazuje svůj „*alternativní model integrace či reintegrace (...) si EU nemůže dovolit zůstat nečinná. Musíme ihned jednat*“. (Sikorski 2013b) Polsko vysvětlovalo, že „*Ukrajina stojí před zásadním dilematem. (...) Pro Kyjev je to výběr mezi modernitou a demokracií z jedné strany a jiným civilizačním modelem z druhé*“. (Sikorski 2013a) Ukázalo se, že podobný názor sdílela značná část ukrajinského obyvatelstva. Přelomové

⁴⁵ Ukrajina byla v září 2011 stále popisována jako „*nejdemokratičtější režim*“ a vzor pro země v regionu. (Sikorski 2011) V roce 2013 již Varšava soudila, že je „*škodlivé vyčleňovat zemi či skupinu zemi na základě jejich dosavadní úspěšnosti*“. Výhodou „*jednotného rámce (...) je skutečnost, že země, které podávají lepší výkon (...) mohou mít pozitivní dopad na ty, které zaostávají*“. (Sikorski 2013b)

⁴⁶ Kromě bývalého prezidenta Kwaśniewského, tentokrát pověřeného Evropským parlamentem spolu s Patem Coxem, se k průlomů pokoušel přispět i současný prezident Bronisław Komorowski prostřednictvím soustavného udržování dialogu a opatrného domlouvání ukrajinskému protějšku.

rozhodnutí ukrajinské vlády z 21. listopadu 2013 o přerušení vyjednávacího procesu s EU bylo počátkem řetězce událostí, které vrátily Ukrajinu zpět na přední příčku polské zahraničněpolitické agendy.

5.5.2 Bilaterální vztahy a historická politika

Pragmatismus vlády PO-PSL se projevil v úmyslu vyvarovat se pustých deklamací a soustředit se na „organickou práci“ u samotných základů. Po převzetí moci se nový kabinet vzal za napravování některých zanedbaných záležitostí, souvisejících především se vstupem Polska do zóny Schengen. Koncem roku 2007 došlo ke snížení poplatků za víza a v březnu následujícího roku byla podepsána dohoda o malém pohraničním pohybu, která vstoupila v platnost v červenci 2009. Jak bylo naznačeno v předchozí kapitole, z mnoha důvodů se postupně praktické otázky vzájemných vztahů ve stále větší míře realizovaly přes mechanismy EU. Bilaterálním vztahům začala dominovat převážně kontroverzní témata spojená s historickou politikou.

Vstup Polska do EU ukončil období širokého konsenzu polských politických sil ohledně zahraniční politiky, což otevřelo prostor pro politizaci vybraných otázek vnějších vztahů. Obdobně také vypjatá vnitropolitická situace na Ukrajině odváděla pozornost státníků od možných negativních konsekvencí některých rozhodnutí, určených primárně pro domácí publikum.⁴⁷ Nárůst nacionalistických a populistických tendencí na obou stranách spolu s pocitem naprostého nezájmu o Varšavu během Janukovyčova prezidentství a váhavým postojem Kyjeva ohledně dalšího geopolitického směřování zlomily dosavadní shodu o nezbytnosti smířlivého postoje k Ukrajině.⁴⁸ Nic na tom nezměnilo ani Polsko-Ukrajinské Fórum Partnerství, založené v roce 2010.

Rozkol se naplno projevil v souvislosti se 70. výročím volyňské tragédie v roce 2013. Podobně jako před 10 lety se debata v Sejmu soustředila na otázku vhodného

⁴⁷ Patří sem i rozhodnutí prezidenta Juščenka z ledna 2010 o udělení titulu národního hrdiny Stepanu Banderovi. Odpověď Polska byla velice zdrženlivá: ministerstvo zahraničních věcí vydalo protestní nótu a prezident Kaczyński zareagoval prohlášením nepřiliš kritického charakteru. Případ se ovšem internacionalizoval poté, co polští europoslanci prosadili v Evropském parlamentu rezoluci, odsuzující Juščenkovo rozhodnutí. (Adamski, Dwyer, and Sikorski 2011, 81-82) Prezident Janukovyč v roce 2011 usnesení anuloval.

⁴⁸ To se projevilo i během Mistrovství Evropy ve fotbale z roku 2012, které mělo původně posílit jak vazby Ukrajiny se západním světem, tak dodat nový impuls bilaterální kooperaci. Zatímco vládní PO silně kritizovala bojkot šampionátu vyhlášený některými evropskými zeměmi v obavě, že by mohl vést k izolaci Ukrajiny, opoziční PiS protestní akci podpořilo.

pojmenování těchto událostí. Ministr zahraničních věcí Sikorski přesvědčoval poslance o tom, že „*pokud zaostříme naše stanovisko, (...) může to zkomplikovat evropskou perspektivu Ukrajiny*“. Hlasování o označení „genocida“ prokázalo silnou polarizaci na polské politické scéně. Návrh byl odmítnut, ovšem v těsném poměru 222 ku 212 hlasům. Konečné prohlášení, mluvící o „*etnické čistce, která nese rysy genocidy*“, bylo přijato s velkým sebezapřením opozičních sil.⁴⁹ (Bujak 2014, 96-97) Zdálo se, že kouzlo oranžové revoluce definitivně vyprchalo a další osud bilaterálních vztahů i procesu historického usmíření bude úzce souviset s výsledkem summitu ve Vilniusu a geopolitickou volbou Ukrajiny.

⁴⁹ Pro usnesení hlasovalo 263 poslanců, 33 bylo proti, 146 se zdrželo.

6. ZÁVĚR

Východiskem této práce bylo přesvědčení, že klíčem k pochopení současné polské zahraniční politiky vůči Ukrajině je národní identita. Na základě historického vývoje tedy byly definovány dvě ideální myšlenkové linie, *aktivismus* a *pasivismus*, mezi nimiž osciluje reálný postoj Polska. Prostřednictvím analýzy vzájemných vztahů na dvou rovinách, multilaterální a bilaterální, si práce kladla za cíl určit, „*jak se tyto dva ideové proudy promítaly do polské zahraniční politiky vůči Ukrajině v letech 1991-2013*“. Byla vyslovena domněnka, že dominantním a určujícím pohledem při formování zahraničněpolitické strategie vůči Ukrajině je aktivistická tradice, zatímco pasivismus plní spíše druhořadou, komplementární a do jisté míry reaktivní funkci. Sledované období bylo rozděleno na několik kratších časových úseků podle proměňující se dynamiky mezi oběma proudy. Před finálním zhodnocením budou nejprve shrnuty výsledky v jednotlivých etapách.

Ačkoli okamžité uznání Ukrajiny jako suverénního aktéra mezinárodních vztahů signalizovalo přirozené tíhnutí k aktivistické pozici, v praxi v letech 1991-1993 převážil pasivistický přístup. Projevem aktivismu byla pouze tichá nepřímá podpora ukrajinské státnosti prostřednictvím rozšiřování společné smluvní základny a snaha nejítit staré nezacelené rány. A případ plynovodu Jamal dokládá, že Polsko vnímalo Rusko spíše jako potenciálního partnera než existenční hrozbu, a tudíž při sledování svých partikulárních ekonomických a bezpečnostních zájmů necítilo potřebu věnovat větší pozornost relativnímu oslabení Ukrajiny.

V letech 1993-1995 došlo k rozpojení obou myšlenkových linií, jejich paralelní koexistenci a de facto vzájemné neutralizaci. Na jedné straně s růstem ostražitosti ohledně ruských úmyslů sílil aktivistický proud. Zároveň jde o období, kdy se pasivismus vůbec nejhlásitěji projevoval v oficiálním politickém diskursu. Polsko mělo rezignovat na jakoukoli hodnotově-orientovanou zahraniční politiku a zcela zanechat marného podporování Ukrajiny, pevně ukotvené v ruském orbitu.

Díky překonání polarizace na politické scéně se léta 1995-2004 charakterizovala výraznou převahou aktivismu. Varšava se ujala role „mluvčího“ Kyjeva na mezinárodní aréně, zasazovala se o stvoření specifické východní politiky v EU a jako člen NATO volala po zachování zásady „otevřených dveří“. Aktivismus dominoval i na úrovni bilaterální, o čemž svědčí konkrétní transformační projekty, mediační snahy a

v neposlední řadě i proces historického usmiřování. Ropovod Oděsa-Brody byl naopak výrazem střízlivého ekonomického kalkulu optikou pasivismu.

V letech 2005-2007 pasivistický proud zcela ustoupil do pozadí a dal průchod aktivismu v jeho nejzazší podobě. Kaczyńského představa mocného Polska jako aktivního strůjce regionálního pořádku a vůdčí síly v budování aliance proti imperialistickému Rusku očividně čerpala z myšlenkového odkazu Piłsudského. O aktivistickém přístupu vypovídal také smířlivý tón historické politiky. Co se týče neuskutečnění velikých geopolitických vizí v oblasti energetické bezpečnosti a přehlednutí některých praktických problémů, zdá se, že spíše než o zamýšlený pragmatismus šlo o projev stinné stránky krajně aktivistické pozice, kterou je její silně deklaratorní povaha a nepřidělování náležité pozornosti všedním záležitostem.

Přestože od roku 2007 do zahraničněpolitického přístupu znovu pronikly prvky pasivismu, ideovou základnou zůstala aktivistická linie. Varšava se koncentrovala na „organickou práci“ a postupně přenesla svoji východní agendu na úroveň EU. Polsko se však rozhodně nepokládalo za „val“ – východoevropské národy totiž *„nikdy nepřestaly patřit do společné evropské rodiny“*. (Sikorski 2010). Varšava nekapitulovala na úlohu „mostu“, spíše tuto roli adaptovala na novou realitu a prostřednictvím obratného využívání multilaterálních mechanismů se pokoušela působit oběma směry – jak uvnitř v EU, tak vně na ukrajinské elity. Dokladem aktivistického uvažování byla také snaha vládnoucích politických sil pokračovat ve smířlivé historické politice, a to i přes rostoucí kritiku opozice.

Z analýzy vyplývá, že výchozí předpoklad nabývá na platnosti přibližně od poloviny 90. let, kdy dochází k pozvolnému odklonu od pasivismu a etablování aktivismu na pozici vůdčí zahraničněpolitické linie. Tento trend byl ještě umocněn po vstupu Polska do euroatlantických struktur a dominance aktivismu se stala nedílným rysem polské východní politiky. Jak studie ukázala, upřednostňování té či oné myšlenkové tradice je úzce spjato s otázkou bezpečnosti, reflektuje mezinárodní postavení Polska a s ním související potenciál, jímž Varšava disponuje.

Na počátku 90. let, kdy se Polsko nacházelo v nejisté šedé zóně, přirozeně převážil introvertní pasivistický přístup. Aktivismus, čili role ukrajinského „průvodce“ na cestě na Západ, totiž implicitně předpokládá pevné ukotvení Polska v západním světě. A to nejen ve smyslu duchovním a kulturním, ale především institucionálním.

Dříve než se mohla obrátit pozornost východním směrem, bylo nutné zajistit si místo na Západě pro sebe sama.

Na přelomu 90. let Polsko překonalo své tradiční dilema volby mezi východním a západním vektorem a dovedně obě dimenze sloučilo v rámci jedné zahraničněpolitické strategie. Obrat k aktivismu vyplýval jak z vědomí, že „*bezpečnost získaná díky integraci do západních struktur by nebyla kompletní*“, tak z pochopení, že se prostor na východ od polských hranic pomalu stával bezprostředním sousedstvím Západu, a regionální stabilita tudíž nebyla jen v zájmu Polska, ale celého západního společenství. S pomocí západních partnerů mohla Varšava znásobit svůj potenciál a zefektivnit své individuální působení na Východě. Zároveň se Polsku otevřela možnost učinit z východní politiky svůj atribut a „*niche*“ v euroatlantických strukturách.

Po vstupu do EU a symbolickém završení „*návratu na Západ*“ nastala krátká silně aktivistická etapa. Ta byla vzápětí korigována opětovnou snahou sladit oba geopolitické vektory, vycházejíc z přesvědčení, že je to právě ukotvení na Západě, a především institucionální opora v podobě EU, odkud pramení síla polské východní politiky.

Za pomoci štěpných linií, prostřednictvím kterých byly aktivismus a pasivismus vymezeny, lze zjednodušeně objasnit logiku polské zahraniční politiky vůči Ukrajině i důvody inklinování k aktivismu.

Na ose *hodnoty vs. (ekonomické) zájmy* Polsko tíhne k hodnotově-orientované politice, která vychází z víry v to, že Ukrajina kulturně patří do západního civilizačního okruhu a Polsko jí může/ musí být v rámci svých možností (a v závislosti na zájmu samotných Ukrajinců) v jejím západním směřování nápomocné. Pasivismus v těchto úvahách figuruje jako moderační faktor, čili jako odraz obavy z přetížení sil v důsledku nedostatečných kapacit. Odsud také pochází obecné preferování multilateralismu před individualismem.

Rovněž co se týče *role*, jakou by Polsko mělo *v regionu* vykonávat, došlo v polovině 90. let k vychýlení ve prospěch aktivismu. Zatímco pasivní postavení „*valu*“ vede pouze k trvalé periferizaci Polska, aktivní úloha „*mostu*“ umožňuje posouvat hranice západní civilizace směrem na východ, a tím geopoliticky přemístit Polsko z okraje Západu do bezpečného středu. Zájem o Ukrajinu je tudíž jak výrazem bezpečnostního imperativu, tak výsledkem úvah ohledně kýženého mezinárodního postavení Polska.

Ačkoli rusko-polské vztahy nebyly hlavním předmětem zájmu této práce, je evidentní, že existuje vztah silné korelace mezi *vnímáním Ruska jako hrozby* a důležitostí přisuzovanou Ukrajině. Obecně pro celé sledované období platí teze, že „*až kvůli opakovaně neúspěšným pokusům o nalezení jakéhosi modu vivendi s Moskvou se jazýček vah postupně začal vychylovat ve prospěch Kyjeva*“. S ohledem na historické a kulturní pouto a sousedskou blízkost Ukrajina sice zaujímá stabilně významnou pozici v polské zahraniční politice, ale teprve ruský faktor, čili přímé vměšování Moskvy do ukrajinských záležitostí a pokusy o zvrácení jejího geopolitického kursu, vede k marginalizaci pasivismu a jednoznačnému příklonu k aktivismu.

Postoj Polska k ukrajinské krizi, která nastala koncem listopadu 2013, se tedy zcela podle očekávání přiblížil k aktivistické pozici. Svědčí o tom pokusy o mediaci a snaha mobilizovat světové společenství, ale i shovívavost k projevům ukrajinského nacionalismu, úzce spjatého s glorifikací UPA. Reakce Varšavy na Euromajdan byla nejen výrazem solidarity a oživené víry v ukrajinskou občanskou společnost, ale především rostoucích obav z toho, že by se Polsko mohlo natrvalo ocitnout na geopolitické periferii Západu, na permanentní bitevní linii mezi dvěma civilizacemi. S anexí Krymu a přímým vojenským angažmá Ruska na východě Ukrajiny do hry navíc vstoupila i ruská hrozba. A tak zcela v souladu s logikou Tuskovy vlády, podle níž měla polská politika vůči Moskvě pouze věrně zrcadlit „*Rusko takové, jaké je*“, se Varšava znovu přiklonila k aktivistické strategii „zadržování“. (Sikorski 2014)

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

PRIMÁRNÍ ZDROJE

Dokumenty

Sejm RP. 1991. „Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 sierpnia 1991 r. w sprawie niepodległości Ukrainy.“ *Internetowy System Aktów Prawnych*. <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WMP19910290205&type=2> (accessed December 10, 2014).

VRU, Verkhovna Rada Ukrajiny. 1990. „Deklaratsiya pro pryntsyipy ta osnovni napryamky rozvytku ukrayinsko-polskych vidnosyn.“ *Verkhovna Rada Ukrajiny*. http://zakon.rada.gov.ua/go/616_176 (accessed December 10, 2014).

VRU, Verkhovna Rada Ukrajiny. 1992. „Dohovir mizh Ukrayinoyu i Respublikoyu Polshcheyu pro dobrosusidstvo, druzhni vidnosyny i spivrobotnyctvo.“ *Verkhovna Rada Ukrajiny*. http://zakon.rada.gov.ua/go/616_172 (accessed December 10, 2014).

VRU, Verkhovna Rada Ukrajiny. 1994. „Deklaratsiya Ministriv zakordonnych sprav Ukrajiny ta Respubliki Polshcha pro pryntsyipy formuvannya ukrayinsko-polskoho partnerstva.“ *Verkhovna Rada Ukrajiny*. http://zakon.rada.gov.ua/go/616_072 (accessed December 10, 2014).

Výpovědi v Sejmu

Bartoszewski, Władysław. 1995. „Informacja ministra spraw zagranicznych o głównych kierunkach polityki zagranicznej Polski przedstawiona na 50. posiedzeniu Sejmu RP II kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/bfa922e4-9a33-4fa6-8ae6-9a91b16a5871:JCR> (accessed December 10, 2014).

Bartoszewski, Władysław. 2001. „Informacja ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski przedstawiona na 110. posiedzeniu Sejmu RP III kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/a3b218eb-5c5c-43ff-b3b2-547a72475f44:JCR> (accessed December 10, 2014).

Cimoszewicz, Włodzimierz. 2003. „Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej w 2003 roku przedstawiona na 40. posiedzeniu Sejmu RP IV kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/14949b50-728d-49e8-8967-bb199dda4fa2:JCR> (accessed December 10, 2014).

Cimoszewicz, Włodzimierz. 2004. „Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2004 roku przedstawiona na 67. posiedzeniu Sejmu RP IV kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/3e237cf7-2896-4421-9af8-7f3c3228d548:JCR> (accessed December 10, 2014).

Geremek, Bronisław. 1998. „Informacja ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski przedstawiona na 13. posiedzeniu Sejmu RP III kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/5da2b1de-fe3d-40b8-be8b-8da65cab255e:JCR> (accessed December 10, 2014).

Geremek, Bronisław. 1999. „Informacja rządu o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski przedstawiona na 47. posiedzeniu Sejmu RP III kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/a473e3fc-77df-4e30-95a7-8d42f310c3f9:JCR> (accessed December 10, 2014).

Geremek, Bronisław. 2000. „Informacja ministra spraw zagranicznych o podstawowych kierunkach polityki zagranicznej Polski przedstawiona na 78. posiedzeniu Sejmu RP III kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/5893877e-4197-4f85-bbc3-dbe2df6c3fa9:JCR> (accessed December 10, 2014).

Kuchma, Leonid. 1996. Speech of Ukrainian President Leonid Kuchma. June 26. *Sejm RP*. <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata2.nsf/9a905bcb5531f478c125745f0037938e/a1ffd3e04ffa3b0dc12574f1003fa527?OpenDocument> (accessed December 10, 2014).

Olechowski, Andrzej. 1994. „Informacja rządu o głównych kierunkach polityki zagranicznej Polski przedstawiona na 20. posiedzeniu Sejmu RP II kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/a7bcf198-b82c-423b-ba7b-af96eae21e85:JCR> (accessed December 10, 2014).

Rosati, Dariusz. 1996. „Informacja ministra spraw zagranicznych o głównych kierunkach polityki zagranicznej Polski przedstawiona na 79. posiedzeniu Sejmu RP II kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <https://www.msz.gov.pl/resource/dba1c497-807d-477b-835c-7e7de94ab0b4:JCR> (accessed December 10, 2014).

Rotfeld, Daniel. 2005. „Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej przedstawiona na posiedzeniu Sejmu 21 stycznia 2005 roku przez Ministra Spraw Zagranicznych RP prof. Daniela Rotfelda.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/40ad75d8-16c0-4641-8f72-2bb88391f22a:JCR> (accessed December 10, 2014).

Sikorski, Radosław. 2008. „Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej w 2008 roku.“ In *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2009*, edited by Sławomir

Dębski, 9-26. Warszawa: PISM. http://www.pism.pl/files/?id_plik=6981 (accessed December 10, 2014).

Sikorski, Radosław. 2009a. „Informacja rządu na temat polskiej polityki zagranicznej w 2009 roku.“ In *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2010*, edited by Sławomir Dębski, 11-32. Warszawa: PISM. http://www.pism.pl/shop2/get_file.php?lang_id=3&id_product=506 (accessed December 10, 2014).

Sikorski, Radosław. 2013a. „Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2013 roku.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/43569e19-908b-4695-9520-19d34407af2a:JCR> (accessed December 10, 2014).

Sikorski, Radosław. 2014. „Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2014 roku.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <http://www.msz.gov.pl/resource/9699a82d-9e2d-41d4-bd4e-2095b1c1fabe:JCR> (accessed December 10, 2014).

Skubiszewski, Krzysztof. 1992. „Informacja ministra spraw zagranicznych o polityce zagranicznej RP przedstawiona na 14. posiedzeniu Sejmu RP I kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <https://www.msz.gov.pl/resource/a2467a85-fabe-4347-9fc6-cedc038e8832:JCR> (accessed December 10, 2014).

Skubiszewski, Krzysztof. 1993. „Informacja rządu o polityce zagranicznej Polski przedstawiona na 43. posiedzeniu Sejmu RP I kadencji.“ *Ministerstwo spraw zagranicznych RP*. <https://www.msz.gov.pl/resource/d23a9feb-9d2e-45bf-a84e-8d68d22fe6c2:JCR> (accessed December 10, 2014).

Ostatní projevy, rozhovory a novinové články

Bączkowski, Włodzimierz. (1935) 2008. „Nie jesteśmy ukrainofilami.“ In *Nie jesteśmy ukrainofilami. Polska myśl polityczna wobec Ukraińców i Ukrainy. Antologia tekstów*, edited by Paweł Kowal, Jan Ołdakowski, and Monika Zuchniak, 2354-2457. Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Kindle Edition.

Kwaśniewski, Aleksander. (1997) 2008. „Wywiad dla telewizji ukraińskiej.“ Kanal 1+1, May 19. In *Wygraliśmy przyszłość. 10 lat Prezydentury Aleksandra Kwaśniewskiego: przemówienia, wywiady, dokumenty (wybór)*, edited by Marek Jaśkiewicz, 623-625. Szczecin: PPH ZAPOL.

Kwaśniewski, Aleksander. (2003) 2008. „Wystąpienie podczas obchodów 60. rocznicy zbrodni wołyńskiej.“ Pavlivka, July 11. In *Wygraliśmy przyszłość. 10 lat Prezydentury Aleksandra Kwaśniewskiego: przemówienia, wywiady, dokumenty (wybór)*, edited by Marek Jaśkiewicz, 700-703. Szczecin: PPH ZAPOL.

Kwaśniewski, Aleksander. (2004) 2008. „Wywiad dla ‚Polityki‘.“ December 18. In *Wygraliśmy przyszłość. 10 lat Prezydentury Aleksandra Kwaśniewskiego: przemówienia, wywiady, dokumenty (wybór)*, edited by Marek Jaśkiewicz, 720-729. Szczecin: PPH ZAPOL.

Kwaśniewski, Aleksander. 2005. „Polska polityka wschodnia.“ In *Polska polityka wschodnia*, edited by Agnieszka Kondek, and Zofia Smyk, 13-15. Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego.

Majewski, Józef Z. (1952) 2008. „List do Redakcji ‚Kultury‘.“ In *Nie jesteśmy ukrajinofilami. Polska myśl polityczna wobec Ukraińców i Ukrainy. Antologia tekstów*, edited by Paweł Kowal, Jan Ołdakowski, and Monika Zuchniak, 5155-5184. Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Kindle Edition.

Mieroszewski, Juliusz. (1973) 2008. „Polska ‚Ostpolitik‘.“ In *Nie jesteśmy ukrajinofilami. Polska myśl polityczna wobec Ukraińców i Ukrainy. Antologia tekstów*, edited by Paweł Kowal, Jan Ołdakowski, and Monika Zuchniak, 5220-5464. Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Kindle Edition.

Mieroszewski, Juliusz. (1974) 2008. „Rosyjski ‚kompleks polski‘ i obszar ULB.“ In *Nie jesteśmy ukrajinofilami. Polska myśl polityczna wobec Ukraińców i Ukrainy. Antologia tekstów*, edited by Paweł Kowal, Jan Ołdakowski, and Monika Zuchniak, 5465-5697. Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Kindle Edition.

Sikorski, Radosław. 2009b. „Wystąpienie Pana Ministra Radosława Sikorskiego w Fundacji Batorego.“ October 8. <https://www.msz.gov.pl/resource/536c9fe8-b0ec-4445-90ab-f9c6f65a4077:JCR> (accessed December 10, 2014).

Sikorski, Radosław. 2010. „Osiągnięcia i Perspektywy Partnerstwa Wschodniego.“ Conference of the Presidents of Parliaments of the Regional Partnership, November 5. <http://www.msz.gov.pl/resource/d4430143-27c9-4e46-acc0-0a7e857a35ab:JCR> (accessed December 10, 2014).

Sikorski, Radosław. 2011. „Eastern Europe and the Role of Ukraine.“ Yalta European Strategy, September 17. <http://www.msz.gov.pl/resource/dc31029a-db03-4f9c-8f69-ca8c9e0b4a00:JCR> (accessed December 10, 2014).

Sikorski, Radosław. 2013b. „The European Union and the Eastern Partnership: Are We Really Serious?“ Chatham House, May 9. <http://www.msz.gov.pl/resource/49b4849c-30cd-462e-b37b-10283fe52f7d:JCR> (accessed December 10, 2014).

Tusk, Donald. 2014. „Orędzie premiera Donalda Tuska.“ *Kancelaria Prezesa Rady Ministrów*. <https://www.premier.gov.pl/multimedia/wideo/oredzie-premiera-donalda-tuska.html> (accessed December 10, 2014).

SEKUNDÁRNÍ ZDROJE

Monografie

- Browning, Christopher S. 2008. *Constructivism, Narrative and Foreign Policy Analysis: A Case Study of Finland*. Bern: Peter Lang.
- Burant, Stephen R. 1999. *Poland, Ukraine, and the Idea of Strategic Partnership*. Pittsburgh: Center for Russian and East European Studies.
- Fedorowicz, Krzysztof. 2011. *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989-2010*. Poznań: Wydawnictwo naukowe.
- Gorska, Joanna A. 2010. *Dealing with a Juggernaut: Analyzing Poland's Policy towards Russia, 1989-2009*. Plymouth: Lexington Books.
- Jackson, Robert, and Georg Sorensen. 2006. *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press.
- Kancelaria Prezydenta RP. 2010. *Warto być Polakiem*. Warszawa: Kancelaria Prezydenta RP.
- Kuźniar, Roman, and Krzysztof Szczepanik. 2002. *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*. Warszawa: Wydawnictwo ASKON.
- Kuźniar, Roman. 2008. *Droga do wolności: Polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Mironowicz, Eugeniusz. 2000. *Polityka narodowościowa PRL*. Białystok: Wydanie Białoruskiego Towarzystwa Historycznego.
- Prizel, Ilya. 1998. *National Identity and Foreign Policy: Nationalism and Leadership in Poland, Russia and Ukraine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Snyder, Timothy. 2003. *The Reconstruction of Nations. Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569-1999*. New Haven & London: Yale University Press.
- Szczerbiak, Aleks. 2012. *Poland Within the European Union: New Awkward Partner or New Heart of Europe?* Oxon: Routledge.
- Walicki, Andrzej. 2009. *Naród, nacjonalizm, patriotyzm. Kultura i myśl polska. Prace wybrane, tom I*. Kraków: Universitas.

Wapiński, Roman. 1997. *Historia polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku*. Gdańsk: Wydawnictwo ARCHE.

Wendt, Alexander. 2003. *Social Theory of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press (Virtual Publishing).

Zięba, Ryszard. 2010. *Główne kierunki polityki zagranicznej Polski po zimnej wojnie*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.

Zubrzycki, Geneviève. 2006. *The Crosses of Auschwitz: Nationalism and Religion in Post-Communist Poland*. Chicago: University of Chicago Press.

Sborníky a články ve sbornících

Adamski, Łukasz. 2008. „Poland’s Policy Regarding Ukraine.” In *Yearbook of Polish Foreign Policy 2008*, edited by Sławomir Dębski, 214-233. Warszawa: PISM.

Adamski, Łukasz, Anna Maria Dyner, and Tomasz Sikorski. 2011. „Praca u podstaw na Wschodzie.” In *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2011*, edited by Beata Wojna, 75-92. Warszawa: PISM.

Bratkiewicz, Jarosław. 1994. „Relations with Russia, Ukraine and Belarus.” In *Yearbook of Polish Foreign Policy 1993/1994*, edited by Barbara Wizimirska, 129-138. Warszawa: PISM.

Całka, Marek Janusz. 1995. „Poland’s Eastern Policy in 1994.” In *Yearbook of Polish Foreign Policy 1995*, edited by Barbara Wizimirska, 49-54. Warszawa: PISM.

Całka, Marek Janusz. 1998. „Polish Eastern Policy in 1989-1997. A Preliminary Assessment, New Challenges and Prospects.” In *Yearbook of Polish Foreign Policy 1998*, edited by Barbara Wizimirska, 35-46. Warszawa: PISM.

Cieślik, Mirosław. 1999. „Relations with Ukraine.” In *Yearbook of Polish Foreign Policy 1999*, edited by Barbara Wizimirska, 174-180. Warszawa: PISM.

Cieszkowski, Andrzej. 2005. „Policy of the Enlarged European Union toward Eastern Neighbours: Poland’s Contribution.” In *Yearbook of Polish Foreign Policy 2004*, edited by Barbara Wizimirska, 103-114. Warszawa: PISM.

Figel, Ewa. 2004. „Ukraine.” In *Yearbook of Polish Foreign Policy 2003*, edited by Barbara Wizimirska, 303-311. Warszawa: PISM.

Grossman, Michael. 2007. „Ethnicity and National Identity Externalized: Impact of Identity on Foreign Policy in Post-Soviet Ukraine.” In *The Politics of Ethnicity and National Identity*, edited by Santosh C. Saha, 29-52. New York: Peter Lang Publishing.

- Chojnowska, Aldona. 1996. „Relations with the Ukraine.“ In *Yearbook of Polish Foreign Policy 1996*, edited by Barbara Wizimirska, 140-147. Warszawa: PISM.
- Kowal, Paweł. 2008. „Przyczynki do dziejów ‚sprawy ukraińskiej’ w Polsce.” In *Nie jesteśmy ukrajinofilami. Polska myśl polityczna wobec Ukraińców i Ukrainy. Antologia tekstów*, edited by Paweł Kowal, Jan Ołdakowski, and Monika Zuchniak, 54-381. Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego. Kindle Edition.
- Kuźniar, Roman. 1994. „Polish Foreign Policy – an Attempt at an Overview.“ In *Yearbook of Polish Foreign Policy 1993/1994*, edited by Barbara Wizimirska, 9-20. Warszawa: PISM.
- Kuźniar, Roman. 2009. „Polityka wschodnia III RP – sukcesy pragmatyzmu, porażki prometeizmu.“ In *Polityka wschodnia Polski: Uwarunkowania. Koncepcje. Realizacja*, edited by Andrzej Gil and Tomasz Kapuśniak, 179-186. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej.
- Langenbacher, Eric. 2010. „Collective Memory as a Factor in Political Culture and International Relations.“ In *Power and the Past: Collective Memory and International Relations*, edited by Eric Langenbacher and Shain Yossi, 13-50. Washington, D. C.: Georgetown University Press.
- Nowak, Andrzej. 2005. „Between Imperial Temptation and Anti-Imperial Function in Eastern European Politics: Poland from the Eighteenth to Twenty-First Century.“ In *Emerging Meso-Areas in the Former Socialist Countries: Histories Revived or Improvised?*, edited by Kimitaka Matsuzato, 247-284. Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University.
- Nowak, Andrzej. 2009. „Polityka wschodnia Polski: historyczne inspiracje i współczesne dylematy.“ In *Polityka wschodnia Polski: Uwarunkowania. Koncepcje. Realizacja*, edited by Andrzej Gil and Tomasz Kapuśniak, 133-144. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej.
- Olszański, Tadeusz Andrzej. 1998. „Relations with Ukraine.“ In *Yearbook of Polish Foreign Policy 1998*, edited by Barbara Wizimirska, 156-162. Warszawa: PISM.
- Szeptycki, Andrzej. 2006. „Stosunki Polski z Ukrainą.“ In *Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 2006*, edited by Roman Kuźniar, 130-143. Warszawa: PISM.
- Szeptycki, Andrzej. 2007. „Relations between Poland and Ukraine.“ In *Yearbook of Polish Foreign Policy 2007*, edited by Roman Kuźniar, 160-173. Warszawa: PISM.
- Szmyd, Zofia. 2000. „Relations with Ukraine.“ In *Yearbook of Polish Foreign Policy 2000*, edited by Barbara Wizimirska, 180-188. Warszawa: PISM.
- Szmyd, Zofia. 2001. „Ukraine.“ In *Yearbook of Polish Foreign Policy 2001*, edited by Barbara Wizimirska, 216-222. Warszawa: PISM.

Szmyd, Zofia. 2002. „Ukraine.“ In *Yearbook of Polish Foreign Policy 2002*, edited by Barbara Wizimirska, 273-279. Warszawa: PISM.

Zashkilnyak, Leonid. 2010-2011. „Do genezy ukrajinsko-polskiego konfliktu u XX stolitti.“ In *Ukrayina-Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svidomist*, edited by Mykola Lytvyn, 22-41. Lviv: Nacionalna akademiya nauk Ukrayiny, Instytut ukrajinoznawstva im. I. Kropyakevycha. http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/ukr-pol_3-4/005-zashkilniak.pdf (accessed December 10, 2014).

Odborné články

Baluk, Walenty. 2012. „Stosunki polsko-ukraińskie w latach 2005-2012. Od romantyzmu do pragmatyzmu.“ *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 10 (1): 25-38. http://www.iesw.lublin.pl/rocznik/pliki/Rocznik_2012-189.pdf (accessed December 10, 2014).

Beneš, Vít. 2005. „Střet hypotéz východního rozšíření Evropské unie.“ *Mezinárodní vztahy* 40 (4): 5-27. <http://mv.iir.cz/article/download/175/173> (accessed December 10, 2014).

Bujak, Piotr. 2014. „Polityczne spory o upamiętnienie zbrodni na Wołyniu w polskim parlamencie.“ *Pogranicze. Polish Borderlands Studies* 2 (1): 90-99. http://pogranicze.uni.opole.pl/biblioteka/docs/tom2/bujak_t2n1.pdf (accessed December 10, 2014).

Cichocki, Bartosz, and Paweł Świeżak. 2008. „Co Polska może na Wschodzie?“ *Bezpieczeństwo Narodowe* 7-8: 65-82. <http://www.bbn.gov.pl/download/1/969/RAPcoPolskamozenawschodzie.pdf> (accessed December 10, 2014).

Copsey, Nathaniel. 2008. „Remembrance of Things Past: the Lingering Impact of History on Contemporary Polish-Ukrainian Relations.“ *Europe-Asia Studies* 60 (4): 531-560.

Gerhard, Sebastian. 2004. „The Foreign Policy of the Polish Government towards Poland's Eastern Neighbours – Russia, Lithuania, Belarus and Ukraine Since 1989.“ *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 2: 16-28. http://www.iesw.lublin.pl/rocznik/pliki/Rocznik_2004-91.pdf (accessed December 10, 2014).

Osińska, Lucyna. 2009. „Miejsce Ukrainy w koncepcjach polityki wschodniej III RP.“ *Dialogi Polityczne* 11: 129-148. https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/600/Miejsce_Ukrainy_w_koncepcjach_polityki_wschodniej_III_RP.pdf?sequence=1 (accessed December 10, 2014).

Pomianowski, Jerzy. 2001. „The Debate over Eastern Policy: All Possible Mistakes Have Already Been Made.“ *Polish Foreign Affairs Digest* 1 (1): 268-279.

Sinkiewicz, Bartłomiej. 2001. „Delusions and Dilemmas of Poland’s Eastern Policy: In Praise of Minimalism.“ *Polish Foreign Affairs Digest* 1 (1): 227-237.

Szczepanik, Melchior. 2011. „Between a Romantic ‚Mission in the East‘ and Minimalism: Polish Policy Towards the Eastern Neighbourhood.“ *Perspectives* 19 (2): 45-66.

http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/152180/ichaptersection_singledocument/0c6d07ff-137c-47ff-8523-ec0357cf945f/en/03Perspectives02_11-3-2.pdf (accessed December 10, 2014).

Terry, Sarah Meiklejohn. 2000. „Poland’s Foreign Policy Since 1989: the Challenges of Independence.“ *Communist and Post-Communist Studies* 33: 7-47.

Wendt, Alexander. 1992. „Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics.“ *International Organization* 46 (2): 391-425.

Wittlinger, Ruth, and Martin Larose. 2007. „No Future for Germany’s Past? Collective Memory and German Foreign Policy.“ *German Politics* 16 (4): 481-495.

Ostatní zdroje

Balushok, Vasyl. 2005. „Yak rusyny staly ukrayintsyamy.“ *Dzerkalo tyzhnya* 27. July 15. http://gazeta.dt.ua/SOCIETY/yak_rusini_stali_ukrayintsyami.html (accessed December 10, 2014).

Bromke, Adam. 1964. „Political Idealism and Political Realism in Modern Poland.“ PhD diss. McGill University. http://digitool.library.mcgill.ca/webclient/DeliveryManager?pid=115365&custom_att_2=direct (accessed December 10, 2014).

Risse, Thomas. 2003. „European Institutions and Identity Change: What Have We Learned?“ http://userpage.fu-berlin.de/atasp/texte/030730_europeaninstandidentity_rev.pdf (accessed December 10, 2014).

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CEI/ SEI	<i>Central European Initiative, Středoevropská iniciativa</i>
EU	<i>Evropská unie</i>
LPR	<i>Liga Polskich Rodzin, Liga polských rodin</i>
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization, Severoatlantická aliance</i>
ND	<i>Narodowa Demokracja, Národní Demokracie</i>
OBSE	<i>Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě</i>
OSN	<i>Organizace spojených národů</i>
PAUCI	<i>Polish-American-Ukrainian Cooperation Initiative</i>
PiS	<i>Prawo i Sprawiedliwość, Právo a spravedlnost</i>
PO	<i>Platforma Obywatelska, Občanská platforma</i>
PPS	<i>Polska Partia Socjalistyczna, Polská socialistická strana</i>
PSL	<i>Polskie Stronnictwo Ludowe, Polská lidová strana</i>
RE	<i>Rada Evropy</i>
SLD	<i>Sojusz Lewicy Demokratycznej, Svaz demokratické levice</i>
SSSR	<i>Svaz sovětských socialistických republik</i>
SZBP	<i>Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie</i>
UPA	<i>Ukrajinská povstalecká armáda</i>
V4	<i>Visegrádská skupina</i>